

ВІСНИК THE HERALD

- VISNYK

Свобода народам!
Свобода людині!

Спільно - політичний місячник

ЗМІСТ

Ю. Липа. Львів	1
** Бокс великопростірної політики	1
І. Вовчук. Філософія безґрунта	2
Т. Уайт. Загадка Франції	5
А. Орликовський. Найновіше територіальне оформлення України — закінчення	9
А. Юренко. Характер і способи майбутньої війни	12
Ю. Радзикович. Вправи запорізької піхоти	16
Е. М. І. Конунг, і Каган	17
А. Малишко. З нової книги	17
П. Кізко. УПА	18
І. Хороцький. Таємний союз	18
Н. Геер. В. К. Винниченко — Голова Директорії — закінчення	20
** Новий союзник поневолених народів	23
В. Ю. Про носіїв культури	24
Ю. Соловій. З приводу виставки образів Л. Гуцалюка	25
А. Франко-Ключко. Останній з могили	26
В. Щербій. Горизонти розширюються	29
Ф. Одрач. Непересічна поява на книжковому ринку	31
** Пересторога перед акцією НТС	32



ОРГАНІЗАЦІЯ
ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ
СВОБІД
УКРАЇНИ

ВІСНИК



Ю. Липа

ЛЬВІВ

Могутен став він на земному лоні
І, повен пихи, голову підніс:
На степ подільський, буковинський ліс
Зорять копця зірниці ясні й сонні;

Юр молитовно звів свої долоні,
В силветах веж церковних біль завис,
Бо в місті пишному чужий, підступний кріс,
В столиці Льва забави вітрогонні.

Ви, що живі, і ви, луно століть,
О, Янова хрести, Личакова берізки,
Почуйте голос і страшний, і близький, —

Так мовить Бог наш: — Знайте і мовчіть!
Збудую тут твердиню в вічнім гарті,
Як камінь гордошів, як камінь, що на варті.

1926.

БОКС ВЕЛИКОПРОСТІРНОЇ ПОЛІТИКИ

Два „спутники”, пущені з московського царства в простір, своє зробили. Вони затривожили, а то й приголомшили чванливих політиків західнього світу, а найголовніше, сконцентрували увагу навколо технічних осягів советської імперії, а декого просто зачарували. Кажуть, що не має лихого, щоб не вийшло на добре. Може й соцзмагання за технічну перевагу в просторі, яке закінчилося хвиливою перевагою кремлівських чемпіонів, отверезить людей — політиків, в чиїх руках рештки свободи, якої голою технікою не оборонити. Може це змусить відмовитись від міту про великопростірний уклад світу і стати на реальні позиції оборони свободи націй, народів і людини. В нинішньому шахові, даному з Кремля Вашингтонові, лихо не в технічній перевазі Москви, а в резонансі, який та подія робить і зробила.

Підневольні народи, напевно не захоплені і не пишаються з того, що дві кульки обертаються навколо землі. Не пишаються, бо знають якою ціною осягнуто ті винаходи, знають, що найелементарніші потреби людські не задоволені і не будуть задоволені ще довго в советській імперії. Кульки прикували увагу на цім боці. Газети й журнали вмістили багато світлин, на яких показано, як клюби, різні това-

риства з собачками протестували, спостерігаючи лет кульки, обороняли сабачку Кудрявку, яку посаджено в „спутніка”. Вчені пильно слідкують за тиском крові собачки, ворожать, живе вона, чи ні. А як виселяли кавказькі народи, морили Україну голодовою облогою за те, що не корилася московському ладові; коли на вулицях Будапешту московські танки чавлили і давили людей, що стали в обороні національної волі, поцейбічний світ відповідно не реагував. Анемічна політика його не хотіла чути зойків і розпачу не одиниць, а мільйонів.

І досі та політика не знайшла слів, щоб ними підбадьорити поневолені большевизмом народи і нації і залучити їх до єдиного фронту боротьби за свободу. Все робила поцейбічна політика, щоб того не сталося, кидаючи загрожені большевизмом народи в його обійми. Лихо не в тому, що Москва випередила Вашингтон ракетною, то річ, безсумніву, хвилива і направиться швидко. Біда в тому, що світова політика, говорячи про оборону свободи, відступила від самих принципів свободи. Свобода, кажуть, неподільна і головне в ній повинність; не те, чого хотіли б майстри великопростірного укладу світу, а те, чого від неї вимагають нації поневолені і загрожені.

I. Вовчук

ФІЛОСОФІЯ БЕЗГРУНТЯ

Допильнуйте суду і чиніть справедливість,
спасення бо моє недалеко й милость моя
відслониться. — Ісаїя, гл. 56.

Прочитавши „Літературу межової ситуації” Ю. Лавриненка в „Літературній Газеті” за червень, пригадалася Німеччина на другий день після поразки. Весна 1945 р. під Ердінгом. Неділя. В католицькій й протестантській церквах повно. Жінки, старші баварці й підлітки суворо зосереджено сулхали пасторів, що говорили з

Імперська преса, з нагоди 40-ліття захоплення влади большевиками, говорячи про технічні осяги і здобутки, наголошує гордість советських людей, підкреслюючи, що Російська республіка і її народ є і має бути основою, базою, чи ядром інтегрального советського ладу. Про великий руский народ заговорила і вся тутешня російська преса, пишаючись з тріумфу рускої науки. А „Нью Йорк Гералд Трибюн” за 17 вересня в замітці „Відкинення прохання України” повідомив, що державний департамент відкинув прохання УССР щодо її членства в агрикультурній організації при ООН на тій підставі, що Україна є інтегральною частиною ССРСР — бездержавна. Дрібниця, але переважна. Через недооцінку змагу народів і націй, що прагнуть волі і державного життя, велика протикомуністична політика, на останній сесії ООН, втратила чимало своїх приятелів, число народів неутраляних чи непевних зросло. То наслідок політики великопростірного укладу світу, що обороняючись від світового комунізму, помагає большевикам інтегрувати підбиті і завойовані народи і здобувати ще вільні.

„VISNYK” — „THE HERALD”

Published by the Organization for Defense of Four
Freedoms of Ukraine Inc.

Monthly except July and August when bi-monthly.
„Second class mail Privileges Authorized at
New York, N. Y.”

I. Wovczuk Editor in Chief
Address: P. O. Box 304, Cooper Station
New York 3, N. Y.

різних обрядових амвонів про те саме — про долю німців у поразці. Обидва проповідники, хоч говорили ніби з різних догматичних позицій, покликалися на різні тексти, але промовляли до німців. Історія поразок і перемоги минулого перепліталися з Святим Письмом і вказувала баварцям шлях як перетривати найстрашнішу поразку й ганьбу, в яку кинуто Німеччину німцями. Ні одного слова нарікання на долю не чули ми в обох проповідників. Навпаки, кликалося прийняти удар і стати одностайно до того, щоб перемогти долю. Гордий нарід був сильний і в поразці. Зосереджені баварські трудівники розходилися мовчки й думали над словами пасторів, які твердили, що ніякі обставини, ніяке лихо чи недоля не дозволяють кожному зректися свого обов'язку перед спільнотою.

А через 7 - чи 8 років сталося чудо. З руїни, в якій опинилася Німеччина, поділена переможцями на дві частини, які й після перемоги боялися сили переможених, виросла, як на баварському хмелєві, європейська сила сучасності з політичним центром у Боні.

В основі отого швидкого відродження лежить біосоціальне прагнення німців бути господарем своєї долі. Воно стало після поразки національною волею й було таке сильне, що своїм тиском позначилося на цілу велику політику переможців, а нині позначається на політиці Європи й світу.

Розмір руїни був великанський, її боялися й переможці. Не злякалися й не розгубилися німці, що мали хотіння хвилеву недолю підпорядкувати національному інтересові. З невидимого хотіння, що було завжди у німців глибокою природньою силою, зродилося в критичній чи кризовій ситуації в цілій Європі розуміння конечности стерти з країни ганьбу і позор, в яку кинув її гітлерівський лад. Інтелектуалісти, земляки Шпенглера, не розважали над тим, чи може особа в критичній ситуації зректися свого обов'язку й не розважали над проблемою, в якій лінії „загибаюче черкається об народжуване”. На питання, як на загибаючому створити нове, відповіли, що тільки відданістю національним інтересам і служінням державним ідеалам можна позбутися ганьби й стати господарем долі. І стали, правда, тільки в одній частині.

Отой німецький дух, що проявляє себе на кожному кроці змагу, перетворюючи спустошену в війні землю в квітучу вільну країну, є запорукою того, що штучно створені дві Німеччини

— річ тимчасова. Сьогодні це знають всі німці, розуміють й ті, що стримують об'єднання.

І в цей же час друга країна Європи, що вийшла з війни переможцем, попала у недолю так, що нині ледве зводить кінці з кінцями. Люди Німеччини в недолі творили німецьку історію, а у Франції метушливі міністри, здрибнілі начальники поліції, прокислі департаменти теж робили все, щоб довести країну до стану, в якому вона нині є. Мабуть мало хто з французів, знає, який з черги уряд є в тій країні після війни. Дві нації живуть поруч. По різному сприйняли повоєнну кризу, різні люди стали у проводі їх і наслідки такі, як є.

**

В есеї „Література межової ситуації” автор свою „духову людину” цілковито узалежнює від долі. Переповівши про дискусію між 5-ма інтелектуалістами, напередодні приходу Гітлера до влади, Ю. Лавриненко, посилаючись на Шпенглера (учасника дискусії), твердить, „що з погляду доцільності буває вже запізно робити прямий опір не тільки фізичний, але й духовий. Даремність жертви в особливих випадках дозволяє особі зректись свого обов'язку”. На цьому твердженні побудовано всю концепцію „Межової ситуації” Сходу Європи, де за висловом Т. Осьмачки, наведеним кілька разів, „смерть з початком спить в одній одежі”. Які випадки треба вважати „особливими”, що звільняють його „духову людину” від обов'язків, автор не говорить. Він тільки каже, що в критичних ситуаціях людина вільна від свого обов'язку. Більше того, „мудрий батько не дає дітям жадної поради, крім однієї: рішати й діяти кожному індивідуально, власним розумом і силою на власний ризик.”

Критичні ситуації в житті народів бували й будуть. Кожне покоління, а зокрема відповідальні люди його, на те й є ними, щоб ситуації перемагати. Автор у своїй філософії обреченості ставить його „духових людей” поза обов'язком, вважаючи найбільшою мудрістю, коли кожний на власний розум і ризик виходитиме з критичної ситуації.

„Межовою ситуацією”, автор вважає таку, що є синонімом загальної катастрофи. „Це ситуація пожежі й руїни цілої будови людського суспільства й нації взагалі”. Ситуація, про яку говорить автор, потрібна йому, щоб посилаючись на неї, виправдати відхід „духових одиниць” чи „відповідальних людей” з позицій національної боротьби. Тому то, змалювавши духову кризу на сході Європи, що досягла вершка, автор твердить, що для „духової людини” немає в ній іншого виходу, як віддати свою душу дияволу. Хоробливе й асоціально ставлення проблеми. Штучність його в тому, що свою „духову й відповідальну людину”, Ю.

Лавриненко вирвав з оточення, з ґрунту, ізолював її від традицій і прикладів попередніх поколінь, поставив віч-на-віч з всемогучим дияволом на те, щоб виправдати її капітуляцію, „як залізний диктат історії, як волю Бога”. Зайво говорити, що така постава згубна, убивча для кожної спільноти, а тим більше для нації, яка стоїть у боротьбі, щоб стати хазяїном своєї долі на власній землі. Богдан Хмельницький, в надто складній ситуації, розпочавши визвольну війну, звертався до народу, щоб він „прикладом славних русів, предків своїх” став проти гнобителів і руйників. А Ю. Лавриненко твердить, що кожний по-своєму хай думає і вирішує, як бути.

Українську проблему в літературі межової ситуації автор охоплює чотирма трагічними постатями: П. Тичина, М. Куліш, М. Хвильовий і Т. Осьмачка. Кожний з них по-своєму приніс себе в жертву авторській „межовій ситуації”. Почалася вона на Україні й на цілому сході Європи з удару березня 1917 року, що був весною народів, з жовтнем — большевизмом. Ствердивши, що ні одна, ні друга сторона не мали сили подолати одна другу, автор пише: „І в своїй смертельній схватці наче зрослися в цілість”. Большевизм (жовтень) і національні ідеали народів (березень) після удару зрослися! Автор не уточнює, де він бачить те зростання національного з большевицьким — сатанізмом. Коли б припустити, що воно має місце десь в житті, тоді про який змаг нації може бути мова? Адже зростання є явищем органічним, навіть речовини, що вступили в сполуку за законами хемії, перестають бути такими, як були, втрачають свою первісну природу й якість. А що ж говорити про спільноти

Була весна в березні. А яка вона була в кожного народу, автор промовчує і може через те і бачить „зростання” після удару березня з жовтнем. А в тому то й річ, що характер березня один був у Петербурзі й Москві, зовсім інший у Києві й Тбілісі. В Петербурзі була зміна імперської струхлявілої варті. Нова варта, до речі, худосочна, що прийшла на зміну старій у березні не збиралася, і в помислах не мала щось міняти в імперському централізмові. Навпаки, вона ще більше намагається зміцнити імперські обручі, щоб утримати цілою бочку. Такі зміни нераз бували в Петербурзі і Кремлі, навіть більш драстичні, як то було в березні, вони й тепер мають місце в Кремлі.

**

На Україні, Кавказі й в Азії березнева весна почалася з заперечення Росії, а закінчилась припізненим розривом з нею. Припізненим, бо „духові” чи „відповідальні” люди автора не побачили й не збагнули березневої погоди в Петер-

бурзі і Москві. Не бачили самого диявола в імперській демократичній одежі, а побачили його тоді, як він облутав їх, а при їхній допомозі й націю. „Весну народів, пише Ю. Лавриненко, — сповивали поети. Другу — жовтень народів — чекісти” Говорячи про „жовтень народів”, автор пропустив одно слово „для”, бо жовтень не сповивали народи, його сповили в Петербурзі для народів, бо березневі московські повивачі були ослабі, щоб утримати українців, кавказькі народи й інших в імперській колісці. Тоді прийшли чекісти з своїми імперськими повивачами. Московський жовтень був логічним етапом імперського березня, виколисаний історією московського царства, духовими й відповідальними людьми його. Тому так легко й пішло большевикам із зміною варті в жовтні. Сповивали його чекісти, але пісню жовтневі (большевикам) співали поети, письменники і ціла культурна Московія (крім небагатьох вийнятків). Досить пригадати: А. Блока, Маяковського, Д. Бедного, А. Луначарського, С. Єсеніна, М. Горького, графа А. Толстого і їм же немає кінця. Імперську пісню, яка помагала чекістам міняти сповивачі для народів у жовтні, і нині співають культурні представники російської еміграції. Антибольшевики й большевики, коли йде про ставлення до народів, тоді й тепер співають на одних нотах. „Відповідальна людина” Ю. Лавріненка не читала тих нот, а дехто не читає їх і тепер, а бачить лише міжнародний комунізм.

В жовтні, як і нині, російські люди розходились з большевиками тільки в тактиці, а в засаді, в наставленні до неросійських національностей, ні.

І. А. Бунін в своїх спогадах про графа А. Толстого розповідає, як московські письменники, що зібрались незабаром після захоплення влади большевиками, zareагували на поему А. Блока „Дванадцять”, в якій дванадцять червоногвардійців, ототожнених з апостолами, на чолі з Христом: „Так идут державным шагом” „Коли читач закінчив, наступила величава тиша, потім почувся неголосні оклики: надзвичайно, чудово!” Більшість зібраних напевно не були большевиками. Але всі вичули в поезії месіянїстичну ідею московїзму, яку вперше висунув інок Філофей в ідеї: Москва — Третій Рим, а Блок ту ідею оформив в поетичному образі. Месіянська ідея, якої не бачили „відповідальні люди” автора, найшла своє завершення в большевизмі. „Після народу жидівського, найбільш властива месіянська ідея руському народові, вона проходить через всю руську історію, включаючи комунізм”. („Руська ідея”, Н. Бердяєв).

Без отих пісень — чекісти самі не сповили б жовтня для народів, що був не тіль-

ки „самозавершенням злого духу московського централїзму”, як пише автор, а й оформленням нового видання месіянської ідеї руського народу. Ю. Лавріненко не добачає в московському жовтні найістотнішого — його національного первня, тому йому й здається, що жовтень і березень „зрослися”. Не бачить і історичного пов’язання большевизму з попередньою історією Росії. Ще за сотню років перед жовтнем імперський поет А. Пушкін в „Клеветникам Росії” ставив проблему імперії так: „Славянские ль ручьи сольются в русском море? Оно ль иссякнет — вот вопрос?” Коли національні ріки після березня попливли з того моря власними річищами, то той же А. Блок в „Скифах”, наслідуючи Пушкіна, про національний характер сповивачів жовтня говорив:

„Ми любим плоть — и вкус ея, и цвет
И душный, смертный плоти запах.

Виновны ль мы, коль хруснет ваш скелет
В тяжолых, нежных наших лапах”.

Оцього-то національного первня большевизму не запримітили „духові люди” автора і в тому початок їхньої трагедії. Не бачить його й автор, пишучи про зростання.

За сорок років панування московської модерної деспотії дві протиставні, непримирені сили, не тільки не зрослися, а ще більше, як то було на початку зудару, розійшлися, поляризувалися, готуючись до нового останнього зудару. В сорока-річному змагові, який часами був відкритий (20-30 і 40 рр.), то назовні невидимим, але не припинявся, московська ідея вивітрилась в боротьбі з національною. І що далі, то більше втрачає ґрунт під ногами, корчиться. Корчі чи лихоманка не покидають провідну імперську верству. Коли б було оце зростання, як думає автор, то нащо б Сталінові думати про переселення цілої української нації?

**

Переповівши читачеві про дві катастрофи, які пережила „духова людина” на Україні, автор стверджує приреченість її, безвиглядність і марність спротиву, щоб виправдати союз з дияволом людей, які, на думку автора, дали кредо народові в березні. „Людина не може подолати, ані перетривати долю. Не можна від неї втекти, бо який би не був гарний міт універсального еміраціонїзму — він все ж таки лишається мітом. Болючі компроміси з дияволом, навіть коштом частки власної душі, стають неминучістю. Падають мури останньої фортеці спротиву, фортеці індивідуальної душі, битва переходить із суспільного поля на територію душі одиниці, приходить момент, коли одиниця розколюється й воєю не тільки з ворогом, а й сама з собою. Завдання воїстину стає надлюдським. Межова ситуація об’являється, як безмежність спущеної в прірву драбини погібелі. Ця драбина одна

для всіх, але кожний іде нею абсолютно самотній і по-своєму". Фарби густі, але не природні. Бо не всі на ту драбину ступали й ступають. Авторова „духова людина" ступила, а нація ні. Вона не тільки не розколомалась, а ще більш зцементувалась і в третій критичній ситуації вилонилась із себе героїв УПА для боротьби з дияволом. Автор, взявшись співати пісню тим, що пішли на компроміс з дияволом, не побачив справжніх живих людей, для яких „духовий еміграціонізм" не міг, а дійсність в боротьбі проти большевицького сатанізму.

Покійний О. Довженко, проживши біля сорока літ в тій ситуації, у своїх записках, роблених до „Поєми про море", подає нам, як реагує на критичну ситуацію жива людина, людина українського ґрунту. „Передо мною Запорізька Січ проти Капулівки. Проти могили Сірка... На місці Січи хтось трохи копав, звичайно, що можна викопати. Тут, як і скрізь, будувалися предки наші на піску. Дерев'яна була матеріяльна культура й глиняна. Не мурувати, руйнувати чужі мури, не шити, а рвати кайдани ворожі, судила їм історія. Нічого нема. Ніякого сліду. Тільки могила Сірка та кілька хрестів кам'яних... Весна. Підіймаються води. Ще за луг. Вже покинуті хати, вулиці потапають... Птиці летять з вірію. Кружляють тисячі птиць! У тривозі птаство над водою. — Бдні мої пташечки, вже ніде вам і сістоньки, нема вже у вас кубелечка. Куди ж тепер понесете ви щастя? Десь да притулиться. Годі плакати... Один з колгоспників відмовився переносити хату. — Не хочу. Не треба мені ні ваших грошей, ні матеріялів. Моя стара стріха дорожча мені за ваші шифери й всі ваші черепаці. І взагалі не хочу. Залиште мене в спокою. До речі, щоб ви знали, мою хату море не зачепить: Воно мимо піде, он туди, балками. — Але ж ви можете опинитись на острові? — Справді? Чудово. Все життя мрію жити на острові. Стара, чуєш? Житимемо на острові, як Робінзони. — Але острів ваш може залити водою. Бурхливе море може затопити вашу хату. — Залиште мене в спокою. Нехай заливає. Я вам дам розписку, що ніколи тонути навіть в морській пучині, не буду обвинувачувати в своїй смерті".

Такою бачив українську національну людину великий духом мистець і письменник в 1952 р., живучи в духовій еміграції. Вона не боїться московського моря, її хати (душі) воно не затопить.

**

В наведеній довгій цитаті автора есею про обреченість людини долею, весь сенс філософії Юрія Лавриненка. Його „духова людина" не борець зі злом, за ідеали свої й своєї спільноти, а невістух, що покладається на долю. Вона ніколи не скаже так, як говорить

людина Довженка теж в дуже критичній ситуації. Страшна філософія. Нею автор мов би хоче перекреслити всі дотеперішні здорові традиції української літератури. Батько в „Науці" Руданського, виряджаючи сина в світ, наказує йому не гнутись, а бути гордим і не коритись долі. „Будь же проклятий мій синочку, як погнеш таким свою спиночку, як простелишся на рядничочку". Вовк у байці Глібова хоч і голодний був, але відкинув заклик Кунделя за борщ і кашу на прив'язі жити. „Добре розсудив, повчав Глібов, „Що іноді з'їси і не доволі, за те, живеш на волі". Франко велів „ум гострить, насталувать волю", але боротись проти зла в складних ситуаціях. Не думає про компроміс і людина Лесі Українки, вважаючи каяття перед ворогом за гріх. А поети і письменники в добі „Вісника" своєю творчістю оформили сучасний змаг і боротьбу нації. Сам автор стверджує, що більшість письменників України в тій критичній ситуації не піддалися долі, а пішли за заповітами бранки Лесі Українки, що заявила ворогові: „Ти мене убити можеш, але жити не не примусиш" (в неволі).

Тільки 15% налічує автор тих, що пішли на компроміс, найперший з них Павло Тичина. Його компроміс автор виправдує так: „Одначе, на вітрині спустошеної української літератури, треба було лишити бодай одне — найвидатніше ім'я". Стверджуючи, що треба було, автор тим самим перекреслює найвищу підставову категорію етично-суспільного життя спільноти, в основі якого лежить обов'язок. Звільняючи свою „духову людину" від нього автор виправдує П. Тичину за його службу ворогові; за співання пісень Сталінові, за вихвалювання літературної мудрости Хрущова і за його останній заклик „тримати порох сухим" для збереження „дружби народів", як „втілення безсмертних ідей ленінізму" та боронити силу й могутність Радянського Союзу, „що склалися, дякуючи постійній взаємодопомозі братніх народів нашої Батьківщини, на чолі з народом російським." (Павло Тичина, „Тримати порох сухим", Літературна Газета за 20. вересня 1957. р.).

В авторовій філософії велика трагедія нашої думки. Коли говорити про вчорашнє, то вона спричинили катастрофи, про які автор говорить, виправдуючи тих, що пішли на компроміс з дияволом, критичними ситуаціями. Перша катастрофа, либонь сталася тоді, коли, „під ширмою компромісу були насильно реінкорпоровані в модернізованій большевицькій імперії молоді республіки." Автор чомусь завоювання України називає реінкорпорацією. Друга катастрофа прийшла в 1931 - 33 рр., в якій „підпали плянованому нищенню не тільки сформовані віками національно-культурні суспільства,

а й сама субстанція людини, як сфери духової.” А хто ж повірив у „ширму компромісу” і поміг ворогові, прикриваючись нею, завоювати Україну? Не реінкорпорувати. „Духові люди”, яким співає пісню автор, звалюючи їхнє поступовання на долю. Увірувавши в компроміс, вони ж співали й пісню дияволу, коли він національно політичний лад молодої України, як і інших республік, переробляв на московський копил. Хто повірить у можливість компромісу з ворогом у час історичної боротьби, той неминуче перейде на ноти ворога в піснях, а закінчить продажем своєї душі.

Не доля веде на шлях зради, а вдача, характер відповідальних людей. Шевченко в дуже складній ситуації, „карався, мучився, а не каюся”. А П. Тичина, при зустрічі з ворогом, почав роздумувати: „Хіба й собі піти поцілувати пантофелю Папи?” І, поцілувавши чобіт Сталіна, тепер цілує черевики Хрущова за те, „що той розказує й повнотою розкриває: як треба керувати човном під вітрилами, щоб як найшвидше добитися до своєї мети.” В першій „кризовій ситуації” він, злякавшись московського звіря, кликав українську людину „Приставайте до партії, де на людину дивляться, як на скарб світовий, і де всі як один проти кари смерті” А хіба большевики не домагалися ліквідації смертної кари? Ще й як! Домагання скасування її були найпривабливішими лозунгами большевицької пропаганди. А хіба в нинішній політичній дійсності не повторюється те саме тільки в ширшому засязі.

Тепер П. Тичина, вже не поет, а урядовець в почете всесоюзного старости, називає останній виступ Хрущова в справах літератури „великим документом епохи”, співаючи: „рідній партії від усього серця дяка велика за те, що вона постійно настроює нас на непохитність, що енергію нашу організовує, підносить.” Хто поступився своєю національною правдою перед ворожою, пішов на компроміс, той мусить співати дитирамби чужій ідеї. Друге випливає з першого, так, як і друга катастрофа України була вислідом першої, де „духова людина” Ю. Лавриненка, замість боротьби з дияволом, піддалася йому, бо мала вдачу Кунделя. Замість „міту” духової еміграції, воліла нашійник (ре-тяжок) на прив'яз.

Ю. Лавриненко хоче переконати нас, що в потойбічній ситуації, де людина наражена на страшні тортури, спротив злу неможливий і нецільний. Тому компроміс неминучий. А в кінці від себе висловлює віру, що „духовий чоловік сходу не тільки триває в межових ситуаціях, а й народжується наново в обіймах смерті”. Як тут не згадати слів Фавста, якого Мефістофель привів до „кухні відьм”:

„Кого тут відьма за носа водить?”

Теодор Уайт

ЗАГАДКА ФРАНЦІЇ

(Уривок)

Кожна країна — загадка, що складена із життя багатьох людей. З цих загадок — загадка Франції найбільш незрозуміла для людського розуму.

Ціле покоління звикло думати, що французька політика припадкувата, жалюгідна, дразлива. Гістеричні викрути французької політики, круті звороти, що не приводять до жадних рішень, стали у Франції таким нормальним явищем, що ними більше ніхто не цікавиться, окрім фахівців з політичної психології. Самі французи розглядають політику своєї власної країни з таким цинічним відреченням і цілковитою зневагою, ніби вони — чужинці у власній країні.

Загадки Франції легко описати. Франція найбагатша і найпрекрасніша країна Європи. Це — країна багатьох найбільш блискучих умів. Французи — хоробрі нарід, який має велику традицію, люди здібні на вперту працю, що осягнули в багато чому найбільшої майстерності. Але з цього людського матеріялу нічого не виходить і Франція безкорисно витрачає свої таланти і надуживає їх.

Франція, що її площа перевищує площу Англії і Західної Німеччини разом, — чудесна країна. Її розкішні запашні поля вкривають простір від Ляманшу до Середземного моря, на шістьсот миль з півночі на південь і на стільки ж зі сходу на захід. Широкі, засіяні пшеницею рівнини Бос, в центрі країни довкола Парижу, — ніжно-зелені на весні, золотисті й сухі вліті — одні з найсоковитіших у світі; численні господарства провінції Ен, де вирощують пшеницю, плодючіші від найбагатших ферм у центрі американського континенту. На луках Нормандії і височинах Гасконі випасається сита худоба. По розколіні в Центральному Масиві тече стрімка Рона, що її гирло творить залитий сонцем трикутник — субтропічний край, де ростуть овочі, городина і виноград. В надрах Франції є найбагатші поклади залізної руди, значні, а проте недостатні, поклади вугілля, потужні запаси алюмінієвої руди і, можливо, запаси нафти і генераторних газів, покищо незаймані. Зі схилів Альп, Піринеїв і Центрального Масиву стікають ріки, що їх велетенська сила могла б зробити Францію першою країною в Європі щодо кількості виробленої гідроенергії.

Те, чого Франції бракує у себе вдома, вона може дістати закордоном. Усі країни Європи заздять Франції, а німці з журбою, властивою

їм, коли ідеться про чужі маєтки, визначають щастя приповідкою „Щасливий, як Бог у Франції”.

Населення Франції складається з сорока двох мільйонів незвичайно здібних і пильних людей, що мають традиції. У творенні ідей і думок сучасного світу вони попереду себе мають лише англійців. Вивчення атомової енергії було започатковано у Франції; енергію текучої води вперше було перетворено в електроенергію у Французьких Альпах; медицина двадцятого століття розвинулася з основ, зложених французькою наукою. Генії французького мистецтва змушує мистців усього світу наслідувати французів. Французький смак — закон для усіх модниць світу; французька гастрономія визначає кулінарні досягнення людности. І, нарешті, немає жадних сумнівів щодо особистої мужности французів. Навіть тепер, після пролиття крові Другої світової війни, мужність французів вражає уяву кожного, що стоїть на диких, покритих схилах Вердену перед великим мавзолеєм, в якому поховано кістки полаглих.

Але все це — ні до чого. Мужність і блискуча обдарованість вкупі з багатством, землею і сонцем дають тепер — як і в минулому поколінні — плоди огірчення, бідности і цілковитої беспорядности, щоб прийняти будь-яке рішення.

Це — велика загадка. Але ця загадка складається з мозаїки менших загадок. Чому у Франції, яка продукує потрібні їй харчі, масло коштує вдвічі дорожче, ніж в Англії, що перебуває в стані економічної облоги і довозить масло із заморських країн, віддалених на тисячі миль від Англії? Чому Франція могла мобілізувати у 1939 році 115 бойових дивізій, а тепер ледве може утримати під зброєю 12 не цілком укомплектованих дивізій? Яким чином німці були спроможні після поразки створити міцний, стабільний уряд, який проіснував чотири роки, а переможна Франція змінила за цей час стільки керівників, що жаден із сотні французів не зміг би перелічити свої уряди? Чому з ресурсів великої нації можна викраяти середню заробітну платню лише 15-20 долярів на тиждень, тоді як фунт м'яса коштує 80 центів, пара дитячого взуття — 4 долари, а за помешкання, роздобуте спекулятивним способом, доводиться платити 150 долярів на місяць? І нарешті, чому після восьми років рішучої боротьби з ути́м цим, французи, які здають собі справу у всьому цьому, досягнули лише те, що становище заплуталося ще більше?

Перше побіжне вражіння при погляді на поверхню французької політики — це вражіння плутанини.

Але ця плутанина лише — багатогранний

відбиток одного центрального, значного факту, який домінує над французьким життям: французів роз'єднують глибокі різнобіжності. Вони не довіряють один одному; один одного не терплять; вони жорстокіші один до одного, ніж будь-яка інша нація демократичного світу. Серед інших сучасних народів також існують різнобіжності, але десятиліття за десятиліттям тиск перемін і війн перетворює інші народи в однорідні спільноти людей. Двічі переможені і розгромлені німці, розорені інфляцією і жорстоко придушені варварами, яких вони самі вибравали, споєні тепер в одну спільноту і лишаяються нею. Насильством, примусом і штучним ентузіазмом, режим диктатури перетворив Росію у ще тісніше пов'язану общину (?). Американців і англійців їх власна історія перетворила в такі мирні родини, що з погляду переважної більшости громадян цих країн політичні різнобіжності громадян цих країн — неістотні.

У Франції справа стоїть інакше. Французів роз'єднують такі численні різнобіжності з такими багатоподілами дрібніших незгод, загостреними багатьма новими і старими чварами, що вони не можуть створити доволі великих суспільних пруп, щоб прийняти рішення навіть у досить простих справах. Усі політичні союзи у Франції творяться проти чогось, але ніколи не в ім'я чогось. Ці союзи безсилі, бо вони об'єднують людей, які ненавидять один одного лише трохи менше, ніж вони ненавидять тих, кого саме тепер мають за своїх ворогів. Життя у Франції не роз'єднує, а розщеплює людей. Французів розщеплює питання, чи потрібно зневажати чи почитати Церкву, чи потрібно далі соціалізувати країну чи взятися до ліквідації соціалізму. Багаті ненавидять бідних; бідні ненавидять багатих; багаті поділяються на католиків і не-католиків; бідні поділяються на комуністів і не-комуністів. Міські робітники во-кочують до селянства, в кожному селі і громаді свіжа пам'ять про Спротив і коляборацію з німцями підрозділює і роздроблює групи на нові угруповання.

Це роз'єднання спричиняє параліч і парадокс. Спільне життя можливе для так порізаних людей лише при тій умові, що кожна група буде користуватися майже абсолютною свободою; і свобода у Франції справді повніша, повітря там вільніше, а окрема особистість — нехай і ціною колоту — має змогу думати і висловлюватися у Франції вільніше, ніж у будь-якій іншій країні Європи і Америки. Ця свобода має і зворотну сторону: цілковита громадська байдужість до страждань і мук усіх тих, хто є поза особистим колом кожного окремого громадянина.

Милосердя до земляка рідше у Франції, ніж у будь-якій іншій християнській країні Заходу. Організована добродійність у тому сенсі, в яко-

му вона розвинена в Америці і в Англії, у Франції майже не існує. Усе, що існує у Франції — це фіговий листок балів і блискучих прийнят для елегантної паризької публіки, яка заспокоює в такий спосіб своє сумління і хизується новими туалетами. Найповажнішим індивідуальним актом добродійности за час після війни була жертва на суму 5 мільйонів доларів, що її зробив один французький купець на заснування нового коледжу — не у Франції. Пожертвовано було Оксфорду в Англії.

Підозрілість, недовір'я і байдужість французів у відношенні до своїх земляків зроджують в окремій особі блискучу і небезпечну мужність, яка перетворюється у кволість і слабодухість в спільноті. І, нарешті, вони зроджують заключний парадокс: усі французи пристрасно кохають Францію і ненавидять інших французів за те, що вони, мовляв, шкодять Франції.

Усі ці різнобіжності природньо спричинюють політику заперечення у великому римському храмі, іменованому Палацом Бурбонів, в Парижі: тут є Французькі Національні Збори.

Палац Бурбонів розташований на березі Сени. Він звернений до сірого простору Майдану Згоди і здається ніби заглиблений у спогади про криваві і дикі заколоти, які так часто відбувались на цьому найгарнішому з усіх скверів міста — протягом майже двохсот років. Лише два роки тому було знято один із двох написів, що були на віддалі не більше 20 футів один від одного. Ці написи на сірих мурах будівлі свідчили про відношення французів до своєї суверенної республіки більш яскраво, ніж цілий літературний нарис.

Один напис складався з кількох мармурових плиток з іменами чотирьох французьких юнаків, які наклали своїм життям у славетні дні повстання проти німців, в серпні 1944 року, для того, щоб Франція знову стала вільною, а її республіка — знову квітучою. Французи й досі інколи кидають весняні квіти в щілини поміж мармуровими плитками, щоб вшанувати їх жертвенність. Другий напис — це була синя емалева платівка, на якій білими літерами написано: „Мочитися заборонено”. Цей напис закликає французів не бруднити будівлі, в якій є верховна влада країни. Може саме тому, що цей напис так розмитував чужинецьких відвідувачів, або тому, що в ньому не було вже потреби, синьо-білу платівку знято і залишилися від неї лише заглибини у тих місцях, де були цвяхи. Але діяпазон почуттів, що знайшли свій вислів у цих двох написах, лишився таким самим, як він був завжди.

Францію не можна зрозуміти, розглядаючи її парламентарську політику окремо від тих настроїв і почуттів, які не можна визначити датами, подіями або числами. Може бути, ко-

мусь у майбутньому, якомусь філософові, що має таке саме глибоке знання людської природи, як і економіки, удасться дати задовільне вияснення того, що таке інфляція, яка є прогресивною хворобою західних демократій. Якщо йому це вдасться, то він, безперечно, візьме Францію за найзгубніший приклад. Інфляція була в основі усіх настроїв і всіх політичних змін у Франції в повоєнні роки; вона підірвала почуття пристійности і моральні засади, деморалізувала найкращих людей, зробивши франки, ціни і турботи головною темою розмов в усіх французьких родинках...

Французька політика просякнута ще одною, третьою сильною емоцією, що є вислідом коляборації з німецькими окупантами: на усіх, крім самих незаплямлених людей у Франції, є якась плямочка зради. Незаплямленими лишилась лише невелика жменька людей, які з самого моменту розгрому Франції відмовилися прийняти факт поразки, Віші й Гітлера. Опісля — спочатку поступово, потім швидше, і нарешті шаленим темпом — до них стала приєднуватися все більша кількість французів, що лаяли Віші, Петена й Гітлера. Десь між десятима відсотками незаплямлених, які боролися з самого початку, і десятима відсотками негідників, які підтримували фашистів до самого кінця, перебуває дев'яносто процентів решти населення. Градації і різниці між патріотизмом і зрадою скрізь затерлись...

(Теодор Уайт. Вогонь у попелі.
В-во ім. Чехова, Нью Йорк, 1955 р.)



БОРОТЬБА

З УКРАЇНСЬКИМ НАЦІОНАЛІЗМОМ

„Правда України” за 24 жовтня, що виходить у Києві російською мовою, пише: „протягом семи днів в районному центрі Мізочі виїждна сесія Рівенського обласного суду під керівництвом Н. П. Симонця розглядала справу оунівських бандитів Дрозда В. Д., Кальчука В. І., Бухальського І. Р. і Шевчука В. С., які проляли немало невинної крові в селах Устенське перше і Устенське друге”.

Усіх обвинувачених засуджено „до вищого виміру кари — розстрілу”. Підготовку до процесу ця газета почала в березні ц. р., коли вмістила довгу статтю з світлинами, на яких зігнані „трудящі” пізнавали людей замордованих московсько-большевицькими партизанами, які гуляли під час другої війни на Волині і Поліссі. В березні організовано розкопки з колодязів, а в жовтні відбувся вирок. — Черговий злочин Москви. Боротьба триває. На процес було при-тягнуто понад 120 свідків.

А. Орликовський

НАЙНОВІШЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ УКРАЇНИ

(Закінчення)

1955 року вийшла в Києві книжка п. н. „Нариси діалектології української мови”, — діалектолога Ф. Т. Жилко.

В ній є цікава для нас „Карта говорів української мови”, яка зображує, можна сказати, сучасний стан українського мовно-територіального засягу.

Звичайно, мовні кордони не мусять вповні покриватися з етнографічними, бо говорячи простим способом, не кожен, що говорить українською мовою, мусить бути національно свідомим українцем, тобто подавати себе за українця і навпаки, свідомий українець, живучи в специфічних умовах серед російського оточення, може говорити навіть постійно по-російськи. Врешті мовознавці можуть зачислити багато малосвідомих українців, які в даній околиці говорять по українськи, дарма, що статистика (перепис населення) може їх подати за росіян чи білорусів. В такому випадку етнічно подані урядовими переписами не-українці можуть бути українцями.

От тому мовна карта для українських говорів Жилка для нас може бути поважним документом нашого і національно-територіального засягу, тим паче, що в переважаючій більшості накреслені українські мовні кордони збігаються із етнічними.

Нам дуже цікаво приглянутися станові нашого розселення та задержання рідної мови як розговірної з місцевими ще говірками прикметами, особливо поза межами Советської України, де наша людність є вповні призначена на денационалізацію в скоршому чи по довшому часі.

Згідно з вище названою картою українських говорів ми можемо зафіксувати такі речі:

1) Існує ще досить значна розбіжність між картою українських говорів та картою етнічного розселення українців на карті народів ССРСР (місцевій) в шкільних географічних атласах ССРСР.

2) Коли на етнічній карті народів ССРСР, українське розселення на Донщині по течії р. Калитви біля Міллерова та Криворіжжя зазначено як малий вже суцільно-етнічний український острів, відірваний від решти української етнічної території російським прошиєм, що проходить від Казанська до Камянського на Дінці, на мовній карті українська мовна територія безпереривно йде із Луганщини на схід до Калитви, майже так, як це ми маємо зазначене на етнічній карті проф. В. Кубійовича,

зладженій за станом нашого етнічного розселення в першій чверті цього сторіччя. Щоправда, на мовній карті є зазначені вже певні тенденції російської експанзії з півдня на північ в сторону Міллерова вздовж границі УСРСР та на захід до Краснодару. Однак ця російська експансія в північному та західному напрямі ще досить слаба так, що немає погрози скорого відтягтя нашого Показиття від решти українського Донбасу.

Таганріжчина, яка на етнічній карті зазначена як чисто російська, тут виходить як „простір окремої говірки української мови серед інших мов”, точніше російської мови. Такий саме стан маємо в околицях Озова, Кушівки, Тихоріцького, Кропоткіна і Білої Глини та в околиці Новоросійська, Туапсе на схід до Апшеронська, як також на усьому Криму.

Околиці Говоштинська на Донбасі та Сальщини зазначені мовно вже як чисто російські, хоча 1946 року були вони ще українськими.

Простір української Кубані залишився українським, однак із видним тиском російської експанзії на захід від залізничної магістралі Ростов-Кавказька, спихаючи нашу людність до Озівського моря.

Навіть Єйський півострів до Ясенська зачислено до російсько-мовного простору, хоча в 1926 році він входив в суто український терен нашого мовно-етнічного характеру. Чи завдаток на російську експансію і від моря в середину Кубані?!

Щодо північної Слобожанщини, то тут стан нашого мовного посідання залишився майже без змін. Лише на самому прикордонні зазначені є деякі територіальні втрати, а саме: Суджанський повіт з містом включно, який належить до російського мовного простору, далі повіти: Острогожський, Ново-оскільський в часті Лісківський (Ліски) на Доні, та наші кліни в околиці Рильська.

1926 року в цих районах українці становили 60-70% усього населення. 1918 року Острогозьке було політичним та культурним центром українського Подоння. Зазначені українськомовні простори в межах Р. С. Ф. С. Р. мають мовну характеристику „говіркових масивів в оточенні російської мови”. Значить брак українських шкіл, національних організацій робить своє.

Мабуть чи не найбільше втрат зазнали ми останніми роками в просторі Полісся та Підляшшя та в околиці Новоросійська, Тапсе на

схід до Апшеронська як також на усьому Криму.

До останніх часів наші мовознавці та етнографи зазначували українсько-білоруську мовну границю за окресленням цієї границі в 1915 році діятологічною комісією, або після даних відомого етнографа Е. Карського із рр. 1917 - 1918.

Тим часом після мовних даних проф. Жилка мовний українсько-білоруський кордон пересунувся на південь, зупиняючись на лінії р. Мухавця (усього пару кілометрів на північ), системи Дніпро-бузького каналу, який лучить Припять з Мухавцем та Бугом (теж пару кілометрів вище цієї водної магістралі) та, не досягаючи міста Пінська, вона сходить на кордон БССР й УССР ідучи пару кілометрів на південь від Пінська на Столин (укр.) Ольмани аж до місця, де до 1939 року проходила польсько-радянська границя — на схід від Глинног. Далі на схід мовний кордон українського поліського говору майже точно покривається з адміністративним кордоном УССР та БССР. Увесь цей простір українського західно-поліського говору ще означений як „перехідний до білоруських діалектів”, значить вплив білоруської школи та адміністрації видний.

На північ від вище накресленого кордону в сторону р. Яселди та Припяти (без Мозирського району) та по Пружани маємо вже білоруський мовний простір із деякими вже впливами української говірки та на півночі від р. Яселди в сторону Вігонівського озера та ф. Бобрик й Луниця, вже немає ні сліду впливів української мови, тобто цей простір враховано зовсім в чисто мовно-білоруський як решта, північно-поліського мовного простору білоруської території. Окрім цього маємо зазначені проф. Жилком певні мовні впливи й на північній Волині біля Ольман та на Чернігівщині на лінії Любеч-Ріпки-Городня-р. Снов на кордоні УССР та далі на схід в сторону Новгород Сіверського (дещо на північ від нього). Пoviща мовна лінія відповідає майже точно лінії Е. Карського з 1917-1918 року.

Ось таке зовсім нове положення мовних кордонів на українському Поліссі та Підляшші це для нас дуже прикре явище, бо воно доказує вповні процес білорусизації колись нашого Полісся, на якому шляхом впровадження білоруського шкільництва та адміністрації, молодий елемент став мовно білоруським та поволі віддаляється від старої батьківщини України, із якою віками культурно, економічно, етнічно та мовно вповні був зв'язаний, дарма, що національно ця маса поліського населення була мало свідомо. Біля 750,000 т. зв. поліських „тутешніх” через вплив школи та адміністрації білорусифікувалися. Ясно в тому певна вигра ро-

сійської імперської політики, яка коштом українського Полісся, яке штучно приділено білорусам, взяла собі білоруську Смоленщину, обмосковлюючи її людність та зв'язуючи господарсько вповні із центральною Росією.

Говорячи політично-стратегічними аргументами, Росія забрала собі смоленську браму та частину білоруського Подвиння з такими вузлами, як: Великі Луки, Невель, Рославе, та за те дала білорусам повну магістралу Припять-Буг з містами: Пінськом, Луки, Невель Берестям, Мозирем, Кобринем, Давигородком, Лунищем.

Україну позбавлено першорядної ваги природного водяного шляху Дніпро-Висла, який лучив Чорне море з Балтійським та тим самим Україну з Польщею, Німеччиною та Литвою, а крім того стратегічні позиції України на поліських болотах пересунуто на північну Волинь під рогачки самого Києва, по Овруч, Сарни, Володаву.

А мовою цифр це значить, що з біля 30 - 35,000 кв. км. українського Полісся з мільйоновим населенням Україні залишилось не більше 10,000 кв.км. простору із не більше 100 - 200,000 людністю.

В порівнянні до інших наших областей це давало б втрату розміром більшої української області.

Можна ствердити, що з усіх пограничних втрат України, поліський простір зазнав найбільшого ушкодження. Це велика територіяльна втрата для України не лише з стратегічного, але й економічного боку в обличчі якої усякі територіяльно мовні пересунення навіть в нашу некористь на російському чи другому відтинку бліднуть.

Думаю, що наші наукові кола, як інститут дослідів Волині та Полісся, тепер займе якесь своє становище та подбає про те, щоб в скорому часі вийшла документальна праця, подібна до книги про „Буковину” в обороні нашого північно-західного прикордоння, тобто Полісся та Підляшшя, яка від княжої доби через козацьку та 1918 року належали Україні, бо штучно створений кордон між БССР та УССР спертий в більшості на старому губерніяльному із перед 1914 року стає поволі етнічним кордоном, який розділяти скоро буде два народи український від білоруського.

Не зазначив проф. Жилко простору українського говору на Зекерзонню. Треба думати, що зроблено те з політичних міркувань. Автор діятологічної праці напевно не сподівався, що через пару років після видання праці наші виселенці із Закерзоння в Західну Польщу, будуть могли якось повертатися на свою стару землю і привернути бодай частково старий стан етнічного посідання, та зберегти існування посянського лемківського та волинсько-поліського го-

ворів на Холмщині в тому засязі, в якому він існував до 1945 року.

Подібну ситуацію маємо й на румунському боці, хоч відомо нам, що в південній Буковині під сучасною Румунією живе біля 20,000 буковинців та деяка кількість на Мармарощині. На мовній карті Жилка не має зазначено мовного буковинського говору на цій, поза УССР, українській території.

Лише в межах Молдавської УССР (Басарабії) на кордоні УССР в околиці Липкан, Сороків, Бричан та Придністров'ї (біля Камянки, Рибниці та Слободзеї і Тирасполя) зачеркнено в декількох місцях існування українських говірок серед румунського мовного простору.

Виймок становить лише українсько-чехословацьке пограниччя, на якому вповні виразно окреслено існування українського лемківського клина в Пряшівській області Словаччини. Це одиницький відтінок нашого прикордоння із сателітськими країнами, який подано в нашу користь.

На кінець слід би ще згадати про меншини, які в значному відсотку заселяли до кінця другої війни південну частину Закарпаття (мадьяри) та Буковину (румуні).

На карті проф. Жилка не узглядено існування цих меншостей та увесь простір Закарпаття та радянської Буковини враховано в орбіту українських місцевих говорів.

Як виходить, буковинські румуні в межах советської України або виїмігрували до Румунії, або виселено їх в глибину ССРСР, або прямо стопилися в місцевій українській народній масі.

Щодо Закарпаття, як нам відомо, з радянської географічної літератури, мадьяри становили певний відсоток населення, однак після мадярського повстання минулого року чисельність їх в Карпатській Україні зменшилася до пару десятків тисяч, хоча до другої світової війни було їх біля 100,000 душ. Виймок становить в прикордонні УССР Подунайщина (ізмаїльська область), де при самому Дунаї між портом Рені та гирлом Дунаю виказано румунську та болгарську мовну меншину, що однак треба вважати за може й не зовсім точним окресленням румунського простору, бо до румунсько-української мовної території враховано не лише румунські околиці м. Рені, але і український пояс розселення вздовж Дунаю від Ізмаїла по Вилково, де румунів було дуже мало.

Ось так виглядає нині сучасний етнічно-мовний стан України в сусідстві із другими народами східної та середньої Європи.

В загальному, визначений проф. В. Кубійовичем простір розселення чи мовного засязу українців станом з першої чверті того століття до нині зазнав певних змін в сусідстві з другими народами. Ці зміни, які зайшли дотичать пев-

них лише відтинків. Особливо впадає в око (коли поглянути на карту) велике пересунення наших кордонів в просторі Полісся, Побужжя, Посяння та Лемківщини, деяке скорочення та подекуди увипрямлення українсько-російського кордону та нашого розмежування з Румунами.

Можна сказати, що перший раз в історії нашого етнічного розмежування воно місцями покривається з державними кордонами. Це маємо нині на відтинку польському (коли не рахувати поновного поселення нашої людності з заточення в старих місцях на Посянні чи в Холмщині), румунському, де границі Румунії та Молдавської ССР майже покриваються із національними, далі з Білоруською ССР на певному вже просторі розмежування (Мозирщина, Чернігівщина та в часті й західне Полісся), а як нам відомо за найновішими вістками з преси, як української так і мадярської то сучасна українсько-мадярська границя теж стає помалу й етнічною границею між Україною та Мадьярщиною.

Однак мусимо підкреслити, що Москва, керуючись імперською стратегією в поладнанні українсько-польсько-румунсько-мадярських кордонів, не думає устійнювати кордонів України з Московщиною.

Поза УССР існує великий простір українського розселення на північному Підкавказзі (Кубань, Поманиччя, Терщина), де мало б проживати біля 3,000,000 українців; Українське Подоння та Курщина, де проживає біля 1,400,000 українців; Східний Донбас з населенням біля 600,000 душ. Разом біля 237,000 кв.км. території з 8,000,000 населення, а серед них 5 мільйонів українців включено до РСФСР.

Українці тут не мають ні національних шкіл, ні преси, ні жадних організацій. А в Україні імперська конституція ССРСР забезпечує москалям всі політичні і культурні права більше як українцям.

ЗАКЛИК

Ось уже протягом шістьох років Самостійний Золотий Хрест ім. Ольги Басараб раз-у-раз під Різдво кидає заклик під гаслом збірки „Діти — дітям!”

Цього року, як і в минулих роках, ми звертаємося до всіх людей доброї волі — допомогти дітям.

Народ наш каже: „З кожного по нитці, — бідному сорочка!” Пришліть свою жертву на адресу: Independent Gold Cross c/o O. Tomashivska, 215 Broome Str. New York 2, N. Y. або зложіть в одному з нижчеподаних склепів Нью Йорку:

“ARKA”, “NASH BAZAR”, “DIADEM”, “EKO”, “SURMA”.

А. Юренко

ХАРАКТЕР І СПОСОБИ МАЙБУТНЬОЇ ВІЙНИ

Питання характеру кожної війни завжди було актуальним серед теоретиків-військовиків. В минулому вони намагались піднести заслону майбутнього, щоб визначити та передбачити характер наступної війни і способи її ведення. Від більшої правдоподібності того передбачення залежать напрямні підготовки держави до війни, правильне розв'язання побудови і реорганізації збройних сил, розвиток військової техніки та озброєння, мета військового вишколу, а найголовніше-визначення стратегії і опрацювання тактики самої війни. Тому не випадково, всі ці питання дуже широко тепер обговорюються на сторінках західної та советської преси, а ще більше дискутуються вони на різних військових конференціях і нарадах. Очевидно, що не все те, про що пишеться в офіційній пресі, відзеркалює дійсний зміст пануючих в тій, або іншій країні поглядів на характер і способи майбутньої світової війни. Хоч в загальному сьогодні і можна собі уявити зариси майбутньої світової війни, однак помилковим було б думати, що сьогодні в добу атомової енергії, електроніки та міжконтинентальних ракет, серед теоретиків-військовиків існує згідність поглядів відносно характеру і перебігу майбутньої світової війни.

Якщо перестудіювати погляди визначних військових теоретиків Англії, Франції, США та Західної Німеччини зустрінемо дуже багато різnorodних і протирічливих тлумачень тих питань, які пов'язані з визначенням майбутньої війни. Без сумніву, що всі оті протиріччя або суперечні тлумачення мають свій зв'язок в першу чергу з географічним розміщенням держави, станом її економіки, участі в тому чи іншому військовому блоці, станом і розвитком сучасної техніки, озброєнням армії і т. д. Але на Заході вже існує однозначність поглядів на засяг війни, її напруженість, перебіг першої фази, дії того або іншого роду військ і т. д.

Мета війни

Всі сучасні західні, а також і російсько-большевицькі військові теоретики не заперечують, що мета майбутньої війни визначатиметься в першу чергу політикою держав. На шляху до досягнення власної мети держави вступають одна з другою в різні конфлікти, які виявляються у вигляді дипломатичних нот, „холодної війни“, у локальних війнах і нарешті у загальній світовій війні.

Згідно поглядів військових теоретиків, кожна держава, щоб досягнути свою мету на міжнародному відтинку, має право при потребі

вживати різnorodні середники, а нарешті і військову силу. Отже війна є середником, яким держава силою намагається здійснити власну мету на міжнародному форумі.

Вислів Клявзевиця, що війна є продовженням політики іншими, збройними засобами вважається, як і раніше, нині правильним і непомильним. Цей вислів дуже докладно розглянув генерал Ріджвей у своїй статті „Воєнні фактори та національна політика“, яка вміщена в журналі „Армі інформейшен дайджест“ за жовтень 1954 рік.

Політика підставово впливає на опрацювання плянів війни і визначає її стратегію. Цей священний принцип, як підкреслюють офіцери-викладачі командно-штабного коледжу США Д. Рейнхард та В. Кітнер, вивчається у всіх військово-офіцерських школах. Нічого в тому немає дивного, — пишуть вони у своїх працях, — що національна політика держави стає фактично підставою стратегії і таким чином визначає характер військових операцій, які є виявом стратегії на полі бою. Тільки цілковите розуміння взаємозв'язку між політикою та стратегією можна вважати за розумну політику. Але розумна політика обов'язково підтримується стратегією.

Таким чином війна, підпорядковуючись політиці держави, має ту саму мету, що й її політика.

Коли міжнародна політика держави позначена прикметами нерішучості, невизначеності й слабості, то й стратегія матиме такі ж якості. Якщо ж політика має ясну і визначену мету, а дії уряду рішучо спрямовані до її досягнення, стратегія також буде рішучою і визначеною конкретною метою.

Такі є сучасні погляди військових теоретиків, як на Заході так і в СРСР на прикмети війни. Бо ж дійсно, тільки політика визначає характер війни, її мету, пляни, методи здійснення і т. д., а війна це є продовження політики збройними силами. Але в такому випадку постає питання, що ж розуміти під назвою „політика“?

В цьому питанні між московськими та західними теоретиками існує велика розбіжність. На Заході розуміється, що як зовнішня, так і внутрішня політика в першу чергу є загально-національною і переводиться для задоволення загальних інтересів цілого суспільства-держави. Західні теоретики вважають, що політика держави не є вислідом соціально-економічного життя окремих прошарків (клас) населення, бо зовнішня політика спрямовується для задово-

лення цілості національної спільноти, а не окремих клас. Зовсім протилежне твердять московські теоретики, які імперську політику заслоняють інтересами пролетаріату та визволенням народів.

Що ж торкається конкретної мети майбутньої війни, деякі представники військових кіл Заходу обвинувачують тепер своїх політиків, що вони не чітко окреслюють підставові заложення міжнародної політики супроти Москви, а це перешкоджає військово-стратегічному плануванню.

Вони кажуть, що замість чітких і виразних політичних залогень, західні політики крутяться навколо „уникнення війни”, „стримування комунізму”, „оборони західного світу”, „допомоги свободолюбивим народам”. Така затьмарена політика не забезпечує виразно стратегічного планування.

Бельгійський генерал Ванті в журналі „Мілітер рев'ю” за березень 1955 рік писав: „Чи має Захід взагалі власну військову доктрину?” І відповідає: „З прикрістю треба ствердити, що Захід такої доктрини не має, бо гасло оборони західного світу не може бути військовою доктриною”. Великобританія, писав генерал Ванті, захищає тільки власні економічно-життєві інтереси. Вона намагається повернути собі втрачені, але конче потрібні їй ринки збуту, зберегти за собою військово-стратегічні бази та зміцнити зв'язок серед Бритійської співдружби націй.

Франція намагається зберегти цілість Французького союзу, зміцнити власні позиції в Індокитаї та Північній Африці, досягти міжнародного престижу та відбудувати свою економічну незалежність. ЗДА прямують до визнання за ними провідної антикомуністичної ролі в світі та економічно впливають на всі держави Заходу. Але це все не може бути підставою для стратегічного планування, коли в обличчі сучасної російської загрози потрібно, щоб Захід мав чітку військову доктрину. Військові діячі західного світу відверто заявляють, що сучасний стан в політичному світі вимагає чіткої та яскраво визначеної зовнішньої політики, яка конкретно б назвала ворога з майбутній світовій війні. Вони вимагають, що не потрібно прикриватися гаслами „уникнення війни”, або „оборони від комунізму”, бо іншого ворога сьогодні, крім ССРСР, Захід не має.

Журнал „Армі комбат форзис джорнелъ” на своїх сторінках ч. 12. 1956 р. писав: „Захід не мусить закривати очі на те, що ціль майбутньої війни полягає у цілковитому знищенні комуністичних армій та поваленні існуючого в ССРСР і сателітних країнах режиму... Отже, майбутня війна буде війною не тільки між окремими державами, але між коаліціями держав”...

Згаданий журнал поділяє війну на два пері-

оди: холодний і гарячий. Холодна війна — це передусім ідеологічна боротьба, для досягнення мети, для якої використовуються всі засоби і середники. Джон Скотт в своїй книзі „Політична війна”, (Підручник для конкурентного співіснування), називає холодну війну політичною, засаднича мета якої полягає в тому, щоб послабити, а при нагоді й знищити ворога дипломатичними шляхами, економічним тиском, пропагандивною інформацією та ізоляцією ворога від Заходу.

Таким чином, мета холодної війни та ж сама, що й гарячої, тільки вона мусіла б бути досягнена не збройною боротьбою, а іншими, — „холодними” засобами.

Відносно гарячої війни, західні військові теоретики твердять, що підставовою її засадою буде блискавична збройна відповідь на перший удар московських збройних сил. Але таку відповідь потрібно здійснити з найбільшою рішучістю та послідовністю. Англійський фельдмаршал Монтгомері в своїй лекції про характер майбутньої війни заявив конкретно, що в її перебігові потрібно буде знищити збройні сили східних держав, зруйнувати у них економіку, викоринити комуністичну ідеологію та відбудувати правдиву демократію.

Коаліційність майбутньої війни

За переконанням сучасних теоретиків-військовиків майбутня війна буде коаліційною війною, але характер коаліції різко відрізнятиметься від коаліції другої світової війни. Вона відбудуватиметься між державами, що мають виразно антагоністичні до себе політичні системи. На одній стороні стоятиме коаліція держав демократичного світу, а на другій — коаліція держав тоталітарної диктатури, на чолі з імперіалістичною Москвою.

„Війна коаліційного типу, — писав генерал Ріджвей в журналі „Армі інформейшен джайджест” ч. 10 1955 року, — тепер стала нормальною формою військових конфліктів”...

В зв'язку з тим тепер вперто і зміцнюються такі військові коаліції, як НАТО (Європа), СЕАТО (Південно-східна Азія), Багдадський пакт (Середній Схід) і інші.

**

Назва НАТО походить від англійської назви „North Atlantic Treaty Organization”. Інакше НАТО називається ще Північно-Атлантийським пактом. 4 квітня 1949 року у Вашингтоні підписано Атлантийський пакт, яким і започатковано організацію НАТО. На початках до складу НАТО ввійшли ЗДА, Англія, Франція, Бельгія, Голландія, Люксембург, Данія, Норвегія, Італія, Португалія та Ісландія. В 1952 році до НАТО вступили Греція та Туреччина, а в 1955 році — Західна Німеччина. Тепер до НАТО входить

15 західніх країн. Перша точка Статуту НАТО говорить, що: „Всі міжнародні стосунки і суперечности країни-учасниці пакту будуть вирішувати в першу чергу мирними шляхами, стримуючись від погроз та вживання військової сили”...

Спекулюючи на першій точці Статуту та прикидаючись „миролюбивою” країною, Москва також внесла прохання, щоб її прийнято до НАТО. Але після категоричної відмови „Правда” здемакувала ціль Москви що-до участі в НАТО. „НАТО нічого спільного не має з самообороною держав-учасниць, бо цей пакт виразно спрямований проти ССРСР. За круглим столом НАТО ССРСР та Західні держави сидіти не будуть, бо участь ССРСР в Північно-Атлантичному пакті зведе його агресивну роль нанівець”... Керівним органом НАТО є найвища рада, яка збирається на свої сесії 2-3 рази на рік. До ради належать міністри закордонних справ, військові міністри, міністри фінансів та прем'єр-міністри.

Працею НАТО між сесіями ради керує постійна рада, яка складається з представників, призначених урядами країн НАТО. Вона складається з 5-ти членів. Генеральний секретар ради під час нарад є постійним головою засідань. Верховна влада військової системи НАТО належить військовому комітету, до складу якого входять начальники генеральних штабів всіх країн-учасниць. Він збирається на свої засідання один раз на рік, між засіданнями працює постійна група комітету. До завдань постійної групи належить опрацювання стратегічних плянів майбутньої війни, керівництво будівництвом військових баз та питання оперативно-боевого вишколу всіх збройних сил НАТО.

Постійній групі комітету підпорядковано 3 командування об'єднаними збройними силами: Європейське, Атлантийське та протокою Ля-Маншу. Окремо підпорядкована регіонально-стратегічна група ЗДА-Канада. Європейська група рахується тепер найголовнішою; командує нею генерал Норстед, а заступником є фельдмаршал Монтгомері. Головний штаб згаданої групи має 13 відділів, які керують майбутніми чотирма фронтами: північно-європейським, центрально-європейським, південно-європейським і середземноморським. Кожний фронт очолюється головнокомандувачем, який має підлеглих йому командувачів окремих видів збройних сил.

До північно-європейського фронту належать: Норвегія та Данія. Штаб знаходиться в Осло.

До центрально-європейського: Західна Німеччина, Франція, Бельгія, Голандія, Люксембург і Англія. Штаб — в м. Фонтенебльо. На цьому фронті скупчено основну кількість наземних

та повітряних збройних сил НАТО, які й розгортатимуть головні бої проти ССРСР.

Південно-європейський фронт охоплює Італію, Грецію та Туреччину. Штаб знаходиться в Неаполі.

Середземно-морський фронт охоплює басейн Середземного моря з його протоками.

Крім європейського командування до складу об'єднаних збройних сил належить командування Атлантики. Командування Ля-Маншу — це окрема група, що диспонує військово-морськими та повітряними силами Великобританії, Франції, Бельгії та Голандії. Регіонально-стратегічна група ЗДА-Канада має своїм завданням на випадок війни розгортати боеві дії на континенті Північної Америки.

На кінець 1956 року в складі європейського командування НАТО нараховувалося 55 дивізій, з них: американських — 5, англійських — 4, бельгійських — 3, французьких — 14, турецьких — 9, грецьких — 8, італійських — 6, голандських — 1 та західно-німецьких 5.

Згідно з паризьким договором з травня 1955 року, Західна Німеччина на початках мусить зорганізувати для НАТО 12 німецьких дивізій, з них: 4 бронетанкових, кожна по 300 панцерів, 2 механізованих та 6 моторизованих. Територія Західної Німеччини має надзвичайно важливе стратегічне значення в Центральній Європі і стане головним військовим пляцдармом для розгорнення поважних, а навіть і вирішальних боєвих операцій проти советських збройних сил.

В 1957 році НАТО буде мати 65 дивізій та 5 тис. літаків тактичного призначення. Стратегічною авіацією НАТО не диспонує. Вона належить до окремого об'єднаного англо-американського штабу і буде використовуватися згідно з його плянами. Західно-німецькі повітряні сили на початках складатимуться з 20 ескадриль, загальною чисельністю 1326 літаків, з них 1200 реактивних. Вони обслуговуватимуться 100 тис. вояками. Крім розбудови збройних сил НАТО в пляні „інфраструктури” головне командування буде в Західній Європі летовища, військові бази, стратегічні шляхи, реконструює мости, створюється загальна сітка руротягів для постачання пальним, будується єдина система радарових, радіо-телефонних та телеграфних станцій.

**

Військова Південно-Азійська коаліція має назву СЕАТО. яка походить від англійського „South-East Asia Treaty Organization”.

До СЕАТО належать: ЗДА, Великобританія, Франція, Філіппіни, Австрія, Нова Зеландія, Тайланд і Пакістан. СЕАТО керується комітетом військових експертів, завданням яких є роз-

працювання стратегічних плянів, плянів оперативної підготовки до війни країн-учасниць пакту, розбудови збройних сил, стандартизація озброєння та бойовий вишкіл армій. Хоч ця військова коаліція існує вже декілька років, але й до цього часу об'єднання збройних сил СЕАТО не створено. Справа в тому, що між країнами-учасницями СЕАТО існує дуже багато політичних і економічних протиріч, які штучно підтримуються і розпалюються Москвою. Однак на черговій сесії ради СЕАТО 13-го березня ц. р. в Австралії головне командування вже створене і воно тепер працює над питанням об'єднання збройних сил всіх країн-учасниць.

**

Багдадський пакт почав своє існування 24 лютого 1955 року, коли за ініціативою Англії між Туреччиною та Іраком укладено військовий договір. Згодом до нього прилучилися Пакістан, Англія та Іран. На першій нараді учасників пакту в листопаді 1955 року створено постійну раду пакту, військову та економічну комісії. В квітні 1956 року створено комісію боротьби проти підривної комуністичної праці. Вона фактично є розвідувальним відділом військового штабу пакту. Хоч ЗДА юридично і не належать до Багдадського пакту, але їх представники, як дорадники, бувають присутні на всіх сесіях і належать до членів економічної комісії та комісії боротьби з підривною комуністичною агресією. При головній штаб-квартирі Багдадського пакту працює окрема американська військова місія.

В журналі „Фрінг афферс” за березень 1956 року американський військовий знавець в статті „Оборона Близького Сходу” написав таке: „Перший фактор, який є дуже важливим з стратегічного погляду — це географічне розгашування Близького Сходу. Близький Схід подібний до клину, що його забито між советськими позиціями в Східній Європі та Східній Азії. Повітряно-військові бази Близького Сходу наближені до советських промислових центрів Баку, Дону, Уралі і Південного Сибіру набагато ближче, ніж інші бази некоммуністичних країн... Завдання Близького Сходу полягає в тому, щоб стати вихідною базою контратаки на советські промислові установи та советське летунство”.

Військовим командуванням Багдадського пакту опрацьовано конкретні пляни розбудови збройних сил та їх боевого застосування у майбутній війні проти СРСР. Згідно з пляном збройні сили Туреччини збільшуються до 750 тис. вояків та організуються в 36 піхотних дивізій за американським взірцем; Ірак матиме 75 тис. армію, яка складатиметься з 6 дивізій;

Іранська армія досягне чисельности 350 тис., організованих в 24 дивізії, з них — 5 бронетанкових. Пакістан — 400 тис., або 12 дивізій. Пляни розбудови та реорганізації сил Багдадського пакту розраховані до 1960 року. На початок того року він мусить мати 1,5 млн. армію — 75 дивізій.

**

Не таємниця, що країни, які належать до згаданих військових пактів, а зокрема такі як ЗДА, Англія, Франція, Західня Німеччина та Бельгія диспонують дуже потужною економічною базою та розвинутою військовою промисловістю, переважаючою над советською. Вони мають також велику кількість населення, що уможлиблює їм мобілізувати разом до збройних сил декілька десятків мільйонів вояків.

В підготовці до майбутньої війни командування всіх згаданих військових блоків провадить інтенсивну підготовку військових штабів, вишколює війська спільним боевим взаємодіям, переозброює армії уніфікованою зброєю, організує величезні військові маневри. Такі маневри, напр., відбулися в кінці вересня ц. р. і охопили собою всю Скандинавію, Західню Європу, Середземне море та Туреччину.

На підставі досі сказаного сучасна військова наука приходиться до висновку, що майбутня світова війна охопить собою всі простори і континенти земної кулі. В майбутній війні нейтральних держав не буде, а війна відбуватиметься між двома протилежними і антагоністичними до себе коаліціями. Вона буде рішуча, напружена до крайности і відбуватиметься на морі, суші, під землею і в повітрі. Це буде тотальна війна, розміри якої людство навіть не в стані собі уявити. В ній братиме участь все населення кожної держави до калік включно. Кожна антагоністична коаліція готується вжити у майбутній війні атомову, ракетову та бактеріологічну зброю. Атомову зброю сьогодні належить вже до звичайного, нормального озброєння кожної армії, так як раніше рахувався нормальною зброєю кріс або кулемет.

Значення військово-повітряних сил значно зросте, бо вони стануть найголовнішим середником транспортування зброї масового нищення, а зокрема на початковій стадії. Не меншу роль, ніж літаки, відіграють у війні і ракетово-атомові стрільна. Роль наземних військ на початках війни буде незначна, зате вона зросте під її кінець, коли вони змушені будуть закріпити досягнені успіхи летунством та захопити фізично територію. Головну роль в наземних військах відіграватимуть бронетанкові з'єднання.

Всі сучасні спеціалісти війни переконані, що досягнення успіху на початковій стадії вирішиться

Юліян Радзикович

ВПРАВИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ПІХОТИ

(Уривок із повісти „Полковник Данило Нечай”)

В річницю смерті Великого Гетьмана

З високої степової могили слався далекий вид. Ліворуч, не далше двох гонів, могутній Дніпро котив каламутні, спінені, весною насичені води, вирував, кипів, розливався широко-широко, наче шукаючи відпочинку для того повіддя сивих сп'янілих хвиль, втомлених перебоєм крізь гранітні пороги.

А на заході стелився степ. Широкий. Безколючий. У стіп високої степової могили глибокі чотирикутники запорізької піхоти кінчили щоденні вправи. Між Базавлуком і Дніпром на недоступному півострові чорніли високі, свіжо висипані вали, на яких загрозливо насупились гармати. За валами тулилися тісно при собі курені. Не була це властива Січ. Січ була тоді на Микитиному Розі, далеко на північ, близько порогів. Хмельницький у великій передбачливості не хотів, щоб вона була збірним місцем для втікачів, які хвиля за хвилею стали напливати з різних закутин України.

Гетьманові товаришила козацька старшина. Найближче до гетьмана сидів на чорному, як ворон, коні дужий, кремезний козак із довженим чорним вусом, що ним вітер грався, ніби бунчуком. Був це Чорнота Іван, генеральний обозний, найвища по гетьмані особа в таборовому житті. Він мав нагляд над табором, його укріпленнями, артилерією, амуніцією, провіантом і всім, що було в таборі. Завдяки його праці, його зусиллям та зарадності тобор був у зразковому порядку. Він умів добути харчі для

взагалі успіх у війні та доведе до перемоги. Часу для повного відмобілізування збройних сил в майбутній війні не буде, тому щоб війна раптом не заскочила, потрібно ще за мирного часу мати під зброєю таку кількість вояків, які були б здібні виконати вирішальні операції вже на початках війни. Це вимагається і тим, що спосіб переведення війни матиме маневровий характер, а боеві дії відбуватимуться надзвичайно напруженими темпами при цілковитій відсутності загального фронту, бо в майбутній війні таких фронтів, як були в другій світовій війні, не буде.

війська, завжди знав, як подбати про порох і кулі.

Поруч нього, похилений на сідлі, приглядався вправам піхоти Максим Кривоніс, що то його дивні вітри занесли на Україну. Походив із Шкотії і рижий був, як шкот, худощавий, із закривленим соколиним носом, від якого й дістав назву. Якийсь час був майором у князя Яреми Вишневецького при його шкотському регіменті. Мовчазний, твердий, невмолимий аж до жорстокости, ніколи не входив із ніким у дружбу, із ніким не братався. Говорили, що десь біля Житомира одружився; говорили, що його жінку звів сам князь Ярема. Але що в тому було правди, ніхто не знав, бо своїх тайн нікому не виявляв. Однієї днини явився у Хмельницького. Гетьман прийняв його радо, бо і досвід мав великий, і європейський военний вишкіл.

Третім із ряду був сивий Бурлай із обличчям, згоїнами поораним, з великим більмом на лівому оці, з гордим поглядом уславленого морського вовка. Багато разів Чорне море посило Бурлая на своїх хвилях, багато разів світив туркам пожарами, визволяючи бранців та загортаючи скарби з турецьких міст.

Був тут далше Небаба, що завдячував своє прізвище своїй очайдушній відвазі, що ніколи не лічив ворожих сил, що ним у татарських улусах дітей страшили, що разом із Михайлом Дорошенком перейшов Крим здовж і впоперек. Був чигиринський полковник Федір Вишняк, серед станових козаків найбільш освічена людина, що сімома мовами володів, але й шаблі не цурався, кажучи жартом, що вона в нього восьма й найважливіша мова; був корсунський полковник Мозира і були Гиря, Криса, Глух, Забуський і любимець усього козацтва, кальницький полковник Іван Богун.

Піхота кінчила вправи. Ломилися чотирикутники, виростали лави, вилискували при заході сонці списи та мушкети. Старшини приглядалися, вимінюючись думками й завваженнями. Тільки їздець на білому коні мовчав. Мовчав, насупивши тяжкі брови, зморщивши

І я вже сам у тихе розсвітання
Весь перелився в їхнє щебетання.
Тарасе, чуеш ти мене, чи ні?
Я все життя горю в твоїм вогні,
Якщо не так — то вибачай мені.

Я теж пройшов немало тих доріг,
Я бачив радість, бачив кривду люту
І ту людську неправедну отруту,
Яку в житті ти стерпіти не міг.

Я чув, Тарасе, шум своїх гаїв,
Я бачив ранку небо синювате,
Де щебетали сотні солов'їв,
А не могли тебе переспівати.

Ми народились не в одній порі.
До тебе йдемо, як до свого дому.
Витьохкують і мертвому й живому
Ті солов'ї на Канівській горі.
О солов'ї на Канівській горі!

Літературна газета — жовтень 1957.

Петро Кізко

У П А

УПА! Як молоді і лункі,
І рідно слово це звучить.
Співа юнак, співає юнка,
Його у серці несучи.
В селі, у місті, на заводі,
Одним чуттям усі живуть:
Любима, славна у народі,
УПА зведе зорю нову.
У полі, в лісі і у хаті,
Усюди, де б не стрівсь упіст,
Його спішаться привітати,
Аж ворога долає злість.
Найважчу мить, боїв знемогу
УПА на мужній зводить чин,
Бо кожночасно допомогу
Черпа з долин і верховин.
Її немеркнучі походи
Лишаться славними й тоді,
Коли запалять всі народи
Вогні свободи світлих дїб.
УПА! Народ тобою радий
І гордий силою, яку
Ти крізь найбільші барикади
Несеш у весну гомінку.
І тільки ворог в чорній люті
На тебе наклепи снує.
Бо не дає йому заснути
Ім'я негаснуче твоє.
УПА! Як молоді і лункі,
І рідно слово це звучить.
Його в піснях юнак і юнка
Підносять високо — в блакить.
22. 10. 57.

І. Хорольський

ТАЄМНИЙ СОЮЗ

Про союз і ділову політичну співпрацю легітимістів НР з російськими єдинонеделітимцями, мов би всі знають. Років три тому сталося це заручення. Потім в Мюнхені коровай ділили, запивали й поклялися боротись з світовим комунізмом, щоб Росія була вільною, неподільною й великою, як колись вона була до большевиків. Для того зобов'язалися дужок імперських не чіпати, а вдовольнитись з права на самовизначення для поневолених народів, як не стане світового комунізму.

Коли про цей союз писалося й говорилося, то дехто не хотів вірити, бо, мовляв, самі легітимісти не заявили, що вони зрезигнували з державницьких позицій, а ті, що мали б заявитись, відмовчувались, а як не зручно було мовчати, відписувались, що вони виводять українську політику в широкий світ, не резигнуючи з визвольних позицій. Ще не останньому Конгресі УККА дуже гарячилися й лементували, коли велика більшість Конгресу, зорієнтувавшись в затіях непередрішенських політиків, засудила їхню політику. Ішло про те, щоб покликавшись на українців з Америки, показати хазяїнам свою силу.

Хоч Конгрес не підтримав і засудив ті затії, але діяльності не припинив. Ще й досі дехто розважає про себе: зійшла НР з державницьких позицій нашого змагу, чи не зійшла? Та воно й зрозуміло, бо діячі її й міністри цього не відкидають й не стверджують, дехто й думає: вони просто працюють собі в установі, яка веде політику за визволення єдиної Росії, що після большевиків дозволить і Україні самовизначитись. Про абсурдальність такої співпраці, що межує з зрадою, говорити зайво. Адже така співпраця заперечує й перекреслює політичні осяги України кінця 1917 і початку 1918 рр., сорокліття яких відзначаємо.

Недавно М. Воскобійник, один з тих, які той союз за визволення Росії творив, уточнив цю справу в інформаційному бюлетені Американського Комітету Визволення. В газеті (офіціоз Комітету) „Наше Общее дело” ч. 19 він так пише про співпрацю за „общее дело”: „Покладаючись перш за все на власні визвольні сили українського народу, УНРада природньо шукає собі друзів і союзників серед всіх народів. Цим пояснюється встановлення тісної співпраці УНРади з Американським Комітетом в справі створення української редакції Радіо Визволення і в роботі Мюнхенського Інституту для вивчення СССР”. Ясно сказано, хоч і пізно, тільки треба уточнити, що української редакції немає, а є тільки підвідділ „общего дела”, ук-

раїнською мовою. Отже, тісна співпраця встановлена. Пани міністри мають добру роботу, пишуть статті, що передаються через радіо на Україну. Перед тим, як передавати їх, очевидно, переглядають старші, щоб не було в них ні слова про Українську Державу, чи за відновлення її, допильнують, щоб були витримані позиції непередрішенства і, боронь Боже, щоб не піддавали українцям думки скидати імперські дужки, чи визволитись з них, аж до ліквідації світового комунізму.

Програма ясна і в рямцях її легітимісти працюють. Автор статті дуже вдоволений з осягів дотеперішньої співпраці під імперською командою, мовляв, большевики вже перелякалися цієї зброї і пішли на різні поступки: „Коли зважити й інші уступки советського режиму, населенню, то можна сказати, що наші загальні зусилля не пропали марно. І це дає нам вказівки, куди треба скеровувати всі зусилля і в майбутньому, щоб допомогти нашим народам добитись змоги, скоріше піднести голос на захист своїх прав”. Не тільки для нинішнього часу, а далеко наперед, виходить, встановлений отой союз і політична співпраця. Тому то „Кола УНРади високо цінять свою співпрацю з Американським Комітетом Визволення” і, щоб вона була якнайширшою, найуспішнішою, „УНРада сприяла тому, щоб в роботі радіо і в Інституті прийняли участь найкваліфікованіші українські сили”. Нарешті, офіційно стверджено хто і нащо втягав українських науковців.

Пан М. Воскобійник пише не від себе, а від тих, що, не питаючи нікого й не слухаючи острого самостійницької спільноти, включилися в імперські політичні дужки й вирішили йти безповоротно за вказівками вказівками тих, що думають про визволення великої Росії і її советського народу. Резигнуючи з державницьких позицій, вони переконані, що цим шляхом треба йти і далі, бо це, мовляв, pomoже народам піднести голос протесту в обороні своїх прав. Чи вірять легітимісти про себе в істотні зміни кремлівської політики відносно поневолених народів? Мабуть ні. Бо треба бути наївним, щоб не бачити, що не про „уступки” поневоленим народам думають в Кремлі, а про утримання імперської цілості. Тактичні ходи кремлівської політики розраховані на те, щоб ними притупити, зменшити відосередні тиски на імперські дужки. Голос „Визволення” говорячи до народу з позиції „общего дела”, промовчуючи державницьку боротьбу українського народу, ллє воду на млин централістичної політики Кремля. І то руками політиків і вчених, яких політики заманили до „общего дела”.

Редакція „Нашего общего дела” вмістила статтю М. Воскобійника в підвалі, а в центрі числа вміщено велику статтю І. Сабурової

„Наши тайние союзники”, в якій авторка аналізує книжку Ляйонса тієї ж назви, видану в англійській мові. Мовиться про славне минуле Росії й її народу. Власівський рух подано, як зразок того, за що борються народи. Навіть Запорізьку Січ включено, як складову частину Росії на доведення, що народи в ній прагнуть жити демократичним життям.

В композиції газети свій політичний смисл. Не дивує писанина Ляйонса, програму якого викладає І. Сабурова, це ж головний сват непередрішенства. Дивує, що ті, які себе титулюють міністрами, так далеко пішли в співпраці, що не бачать, як і Запорізьку Січ для „общего дела” включено до складу імперії, за цілість якої пан Воскобійник кличе вести антибольшевицьку роботу.

Мій добрий приятель, що слухає радіо з Києва, запевняв, як він, слухаючи передачі українською мовою, укладені „на страх большевикам” за напрямними Н. Р., був переконаний, що слухає Київ, доки вкінці програми не почув спікера, що то голос звідцілья для Києва. Чи можуть такі програми чи передачі налякати большевиків, як то намагається переконати п. Воскобійник? Напевно, ні. Зате вони дезорієнтують українське населення там, ніби підтвержуючи большевицьку пропаганду, що „буржуазні націоналісти” і не думають про українську державність. Цензуровані російськими фахівцями передачі і розраховані на те, щоб у поневоленого народу убити надію на підтримку чи зрозуміння Заходом і, зокрема, Америкою, його державницьких змагань і боротьби. Такі передачі, в суті своїй, допомагають Кремлеві в його централістичній політиці, скріплюють ленінську тезу, що „тільки в союзі з Росією, під керівництвом великого російського народу”, Україна може мати свою державу.

В останніх зверненнях з нагоди сорокових роковин визвольної боротьби В. О. згадав про світовий конгрес українців. Діяльність. Тільки, як же з таємним союзом на імперських позиціях, на яких працюють пани міністри за підтримкою НРади. Перше, ніж говорити до українців про об'єднання, треба вийти з імперських дужок і повернутись на свої українські визвольні позиції. Інакше виглядає так, що Конгрес піднесенням рук мав би включити в „общее дело” цілу українську спільноту.

Видавництво Вісника закликає Управи Відділів ООЧСУ, Осередків СУМА і все членство організувати в листопаді і грудні передплату „ВІСНИКА” на 1958 р.

Н. Геер

В. К. ВИННИЧЕНКО – ГОЛОВА ДИРЕКТОРІЇ

(З серії „Галерія героїв нашого часу або Cavalieri della bruetta figura“)

(Закінчення)

Потім знов зустріч, але вже у Києві на початках революції. Винниченко не лише славнозвісний письменник, але і особа з авреолею політичного емігранта, партійного діяча, героя революційного часу. Він за чергою: член уряду, міністр, прем'єр, делегат на „Московское Совещаніє“. Він здеклярований симпатик „братньої“ російської демократії і з явним і цілком природним нахилом до комунізму, і московських товаришів.

З тої доби пригадую вдалу карикатуру Нарбута (відомого нашого графіка), у зв'язку з цим „Московським Совещанієм“, яку у нас в домі показував. Звичайно, дуже дотепний у своїх жартах Нарбут умів відбивати у своїх малюнках дуже гумористично настрої, які тоді панували... Часом його пензель не був позбавлений гострої сатири. Отже, на тій карикатурі зображено московський передпокій (т. зв. „лакейська“). Кучері і льокаї грають у карти, п'ють горілку або і куняють, чекаючи на роз'їзд своїх панів. Кризь широкі двері до залі видно як там за „зеленим столом“ бенкетують „баре“ (пани), а в „лакейській“ коло дверей до залі бенкету стоїть, заглядаючи у залю, скульплена постать В. К. Винниченка принижено простягає руку за панським „на чайок“. Так тоді відзеркалювалася роль Винниченка на „Московським Совещаніі“ Талант Нарбута лише підхопив і відбив настрої загальних вражіннь у Києві.

**

Винниченко залишився у моїх спогадах одним з найбільше крайніх і впертих ворогів організування української армії і своєї церкви. Пам'ятаю нарікання і скарги де кого з членів революційного проводу (уряду і пізніше, Центральної Ради) як страшенно тяжко було, завдяки спротиву Винниченка, перевести, напр. справу „хреста“, як „необхідної емблеми“ на українським фльотським прапорі... Без „хреста“ матроси чорноморської фльоти не хотіли виходити в море.

У нас дома не раз переводилися гострі дебати з Винниченком на теми його антимілітаризму і безбожництва. Особливо нас, молодь, турбувала тоді найбільше справа нашого українського війська, організування якого таким завзятим противником був Винниченко. Пригадую один дуже характеристичний епізод. Винниченко доводив нам, що „наш нарід армії не хоче — отже вона нам непотрібна!“ — „Хто це такий, той нарід?“ — запитували ми — „Це село, робітники, інтелігенція; всі вони проти армії!“ автори-

тетно твердив Винниченко. — „Ні, це невірно!“ протестувала наша група молоді. Всі ми тоді горіли ідеєю свого війська, української армії, що і старалися довести Винниченкові. „Це тому ви мілітаристи — відпалив він, що ви „дворянські панички“, а не нарід, не пролетаріят і не село!“ Пригадую, як у бурі суперечок, хтось подав думку: — „Ну, так нехай, наприклад, запишає Володимир Кирилович, нашого „двірника“ Миколая — цього „сина села, чого він хоче? Чи того самого, що молодь, чи іншого чого?“

Як тільки у дверях ідальні з'явився наш двірник зняв шапку. Винниченко питає: — „Ти що, теж, як панички, хочеш до свого війська йти?“ І своїм сверлюючим поглядом дивиться на молодого хлопця. „Хочу!“ відповідає Миколай і додає: „як тільки об'являть про набір охочих, зараз же піду до війська записатися. Напевне піду пане! Та й всі хлопці підуть“ В цих словах стільки переконання, спокою і певности, що нема більш про що говорити. Може тому Винниченко різко змінює розмову: — „Ти мене паном не зови, а товаришем попросту клич!... І, очевидно, чекає на вражіння, що його слова зроблять на нас і на Миколая. Але ефект вийшов несподівано інший, ніж він припускав.

„А який же Ви мені товариш, наколи Ви з соціалістів будете, а я з козаків!“ — говорив з глибоким почуттям гідности двірник Миколай, „син села“. А ми тріумфуємо, що він так добре „посадив у кальошу“ нашого антимілітариста.

І як тоді в Італії, Винниченко знов не знаходить слів для відповіді, лише уперто і похмуро, напруженим поглядом з під лоба, дивиться на двірника Миколая.

**

Володимир Кирилович прем'єр і міністр внутрішніх справ обідає у нас разом з своїм секретарем кабінету, молодим Колею Шрагом і урядовцем особливих доручень, Петром Чикаленком. При обіді присутні й інші гості. Розмова іде про політику і справи України, безмежно мене хвилююча. Після обіду Винниченко має виступити на черговім політичнім мітингу в театрі Бергоне. Більшість з нас іде його слухати. Мітинг, як всі мітинги того часу, на які я ходжу. Нічого особливого. Різномірний і різнонастроєний натовп, здатний в однаковій мірі і на ентузіазм і на скандали. В атмосфері театральної залі чується якась несталивість, непевність і мінливість. Як звичайно, Винниченко говорить з усіма рисами демагогічного промовця. Так само, як доводилось його вже не раз

чути і перед тим. Крик, загрози, обіцянки, фрази, програмова партійна рутинна і . . . самохвальство. Очевидно, в тон „черні” і до „смаку пролетарщини”, як ми тоді говорили. І, звичайно, як гучний фініш кидається в обличчя слухачам:

„Говорю як прем'єр міністр вашого Українського Соціалістичного Уряду, Ваш міністр! — Я з робітничої кляси і син водовоза і сам . . .” Різкі свистки раптом зрізують його слова. Окремі вигуки, потім здіймаються разом, міцні, чіткі і загальні. Вони падають з усіх боків, наповнюють залу і б'ють по промовцеві. Серед них виразно чується: „Геть з водовозом! Нам таких не треба! Ми й самі такі, а в уряд не пнемся! Геть! Геть! Геть!” . . .

Раптом хтось вискакує на естраду і кричить: „Мій батько останні гроші давав на нашу науку і не на те, щоб нас водовози політики і України вчили!” Я бачу з естради застиглий зір, злий, впертий, що тупо і розгублено дивиться на натовп і — знов не знаходить відповіді . . . Але швидко залишає подіум у бік лаштунків і сходиться зі сцени.

**

Гетьманат . . . і Винниченко вдруге сходиться зі сцени. Він у Каневі на відпочинку. Одного дня, у нас дома, переполох. З'явилася Дуня, служниця Винниченка з вісткою, що „панів заарештовано і привезено до Києва”. Отже за Винниченка треба клопотатися перед гетьманським урядом. Це не так тяжко, бо гетьманські міністри кривні і приятелі. Але повстають зовсім справедливі скрупули: як поставиться Володимир Кирилович до того, що в його справі шукатимуть ласки у його політичного ворога? Але Дуня одразу розв'язує справу: „Володимир Кирилович переказують вам, щоб за них просити Гетьмана і гетьманський уряд і то як найскорше”.

Згадую цей епізод як образ характеристичний „volt-fac'ів у Винниченка, коли справа торкалася його власних інтересів — у вчорашнього і завтрашнього ворога просилося ласки . . .

**

Директорія — і Винниченко на вершині державних справ і влади. Насамперед Винниченко не захотів їхати до Софійського собору, де Директорію мало зустрічати духовенство — (він потім іронічно згадував про це в своїх творах). Петлюра поїхав сам на Софійський майдан. Під час суперечки між ними обома, Винниченко вискочив з авта, „як чорт від лада-ну”, як тоді казали, оповідаючи про цей факт у Києві.

І знов у нас дома дискусії і суперечки з Володимиром Кириловичем. Може тому, що його (як політика) не брали поважно, хіба лиш як автора деяких п'єс.

Пригадую одну дуже характеристичну розмову після призначення графа Тишкевича амбасадором до Ватикану. Очевидно, що Винниченко виступив проти цього і всіма силами старався цьому перешкодити в Уряді Директорії. Пригадую фразу, яку ми почули від нього з цього приводу: „А що на таке наше політичне потягнення скажуть комуністи у Москві!?” Йому відповідали, що нам байдуже, що скажуть на це наші вороги. — „Ну, вони мені не вороги” — була репліка з боку Винниченка — „вони є вороги лише нашим буржуазним шовіністам з їх універсалами!” Це останнє було сказане із недоброю і поганою усмішкою.

Спогад про цю фразу допоміг мені потім зрозуміти Винниченкове „зміновіховство” і од'їзд до Москви „на поклон”, тоді коли оті „буржуазні шовіністи, цебто українська визвольна армія зводила тяжкі бої з москалями і гинула від тифу.

Відносно симпатії Винниченка до „братньої московської демократії” і зокрема до „товаришів комуністів”, пригадую, що про це нераз натякалось Винниченкові у нас, і дивно було, що він не реагував на ці півжартівливі натяки. „Признайтесь, Володимире, що вам таки хочеться махнути хвостом і дряпнути до комуністів, особливо як там запахне хоч якоюсь владою? Винниченко мовчав, але в цих жартах вже брєніло передбачення того, що сталося пізніше.

**

. . . Відень, зима 1919 року, така трагічна в історії нашого визвольного руху і війни проти московських большевиків. І Винниченко вже „змінив віхи”. Перебігши до большевиків, він видає советофільську „Нову Добу” і збирається їхати до Москви. Це „равненіє на совети” Винниченка, його приятель Ю. Сірий (Тищенко) пояснює досить просто: „з Директорії прогнали за советські симпатії, — отже нічого не залишається як іти з Советами, коли хто хоче влади”. Але Сірому вдало завважують: „що Винниченко честолюб, це відомо, але тут заграло роллю і щось інше: його „нутро”, що до свого потягнуло”. І я думаю, що це правда . . . Але тоді цей акт зради був всім очевидним, і порядне українство від нього відвернулося. По цім і наші зносини з Винниченком припинилися. І то на довго.

Лише десь на прикінці двадцятих років у мене була випадкова зустріч з ним на маленькій пляжі на півдні Франції. Мене одразу вразила зміна, що сталася з Володимиром Кириловичем: він постарівся, погрубшав і якось „притих”. В купелівім плащі і костюмі, він нагадував орієнтальні фігурки давкола злих божків, що ніби складаються лише з черева і фалдів хламід.

Пише свою „Сояшну машину” і малює. Впер-

ше бачу його малярську продукцію під „модерн”, нецікаву, безперсональну, грубість заступає в підборі фарб і в композиції. Але сам він, видно, пишається своїми образами. Враження гротескове.. Розалія Яковлівна все ще гарна, лише вперше помітно, що роки поклали і на неї печать часу. Вона нарікає на осамітнення і на турботи — це у неї вперше. Свої „одвернулися”, а комуністи, пригорнувши, охолювали і кинули, використавши...

**

Пригадую ще одну зустріч у Парижі. Наша компанія, переважно з артистів, здибалася несподівано з Винниченком в одній каварні на Монтпарнасі. Володимир Кирилович настирливо запрошував усіх нас до себе у колонію „нудистів” (голих) на острові Вілен коло Парижу. Його пропозиції викликали жарти і намішки. Одна молода пані каже: „Коли б Ви були молодшим, то може це могло б нас зацікавити, а так...” У нього явно незадоволена міна, і той самий злий і понурий погляд з-під лоба, як колись, і недобра мовчанка. Колишній голова Директорії і сьогоднішній „нудист” і нудяр.

Приблизно в той самий час, як Винниченко захоплювався „нудизмом”, він пропагував і „конкордизм”. Сенс „конкордизму” полягав у тому, щоб їсти виключно сировину і спеціально зеленину. Від цього людина, буцім то, мала б всі свої сили концентрувати на фізисі і на матеріальнім житті, а всі „шкідливі ідеї” залишити само собою на боці. На однім його викладі про це, націоналістична емігрантська молодь в Празі закидала його гнилою цибулею.

До початку тих же двадцятих років відноситься і один спогад у зв'язку з проєктованими в Німеччині постановками п'єс Винниченка. Десь у 1923-24-тім році, пані Айола оповідала мені про провал Володимира Кириловича, як драматурга в Берліні. Вона їздила туди, щоб взяти участь, як артистка (і то дуже добра) у виставах його п'єс. Здається йшло про „Брехню” та про „Чорну пантеру й білого ведмеда”. Пані Айола, дружина грузинського саціал-демократа, бувшого міністра, потім консула, була грузинкою дуже гарного типу, і великою прихильницею Винниченка. Вона з розпачем ствердила, що на німців творчість Володимира Кириловича зробила враження „русскої дічі” (дикунства) і що преса поставилася до його п'єс надзвичайно неприхильно. Це було причиною, чому пані Айола, ухилилася від участі у виставах тих п'єс. Треба зазначити, що тоді Німеччина була під режимом соціалістів і уряд тяжко було запідозрити в антипатії до соціаліста Винниченка. Ось кілька цитат з тогочасної преси про ті вистави:

„BERLINER TAGEBLATT” (14 липня 1922 року) пише „про українського, або, щоб назвати дитину її справжнім ім'ям, російського письменника В. Винниченка”; критика закидає йому „специфічно російську душевну тонацію” та гадала, що „душевні основи Києва і Москви, судячи по цій драмі не дуже різняться психічно між собою”. Чи не через це епігонство автора і вийшли його п'єси „жалюгідно наївними, невмілими, позбавленими мистецької правдивості”. (Die ZEIT), 3. 11 22), написаними без фахового знання і тому мало сценічними, на думку західнього театрального світу і критики. Подібно писав „Lokal Anzeiger”: „розчуленість, мелодрама, нуди, позерство, паноптикум фігур-автоматів без сили духа і без волі” (цит. з статтей того часу львівського „Вістника”)

**

Протягом дальших років мені не траплялося зустрічати Винниченка, бо не доводилося жити у Франції. Пригадую, що якось в кафе „Дом” на Монтпарнасі, ще за мого перебування у Парижі, мені доводилося чути розмови про Володимира Кириловича поміж українською артистичною бжемою. Оповідали м. ін. не дуже приємні речі про нього. Казали, що діставав гонорари від „Госіздату”! що ходив не раз до Московського консульату в Парижі і вже не стільки захоплювався „нудизмом”, як „нудив світом”. Що Розалія Яковлівна старалася утворити для нього якесь товариство, але що це не дуже вдавалося. Потім довелось почути про його хутір у Мужені (Франція), про їх „Куток”. Це було напередодні другої війни.

Закінчую ці нариси з моїх зустрічей з Винниченком згадкою про висказ письменника Ромен-Роляна, які мені довелося особисто від нього почути. Ромен-Ролян відмовився дати передмову до французького перекладу „Соняшної машини”, сказавши про цей твір: „Це є неймовірна галімація! Бідна та українська молодь, що буде її читати! Уявляю, який хаос зробиться в її головах від подібної лектури!” Я, як тепер, бачу постать схвилюваного письменника на тлі голубого спокою Іас Lemaitre у амбразурі відкритого на озеро вікна.

Дійсно! Це була вбивча критика, цей осуд, осуд „свого про свого” (соціаліста про соціаліста). Це був фінальний „кнок-аут”, завданий творчості Винниченка, удар завданий божищем соціалістичного літературного світу.

В парі з цим спогадом в моїй пам'яті змальовується ще інший. Глухий куток Бесарабщини, де у публічній бібліотеці я переглядаю українські книжки — рештки якоїсь бібліотеки „Козацького Братства Румунського Фронту” з першої світової війни. Чую як пару разів біблі-

отекар відмовляє книжок Винниченка, не п'єс, а його романів в російській мові. Я питаю: „чи дійсно Винниченко є в такому попиту?” — „Зовсім ні, відповідає бібліотекар українець, це я їх притримую, щоб менше було клопоту. Бо батьки приходять скандалити і накидаються на мене за те, що книжки Винниченка деморалізують молодь і перевертають у них в голові всі поняття”. — „А хіба їх читає молодь?”. „Ні, інтелігентна молодь зовсім їх не читає, а лише пів-інтелігенція з мішанської периферії міста; це є переважно відстала публіка, яка у творах Винниченка бачить „нові досягнення”.

Що Винниченка читала сама „відстала публіка” у глухій Бесарабській провінції, і то переважно з „магали”, цеб то з передмістя, це було зрозуміло 25 літ тому. Але, що ці твори читає й сьогодні молодь на еміграції, це дуже сумно.

Та вже ніяк не зрозуміло, що Винниченкові твори видають в Америці і що силкуються створити його культ люди і організації, яким це найменше личить. Що, як не спільність смаків і симпатій до тих самих ідей, що їх пропагував Винниченко, керує тими видавцями? Це є питання, яке не один з нас, що знав Винниченка, як політика, письменника і як людину, собі ставить, особливо згадуючи шлях його політичних „метаморфоз” з комуністичними причалами.

Накінець 1945-тий рік. Париж затоплений повінню червоних прапорів, портретів Сталіна, советських симпатій, в звуках „Інтернаціоналу”. При зустрічі з давньою приятелькою, французькою письменницею (Одеситкою з походження) мені доводиться почути: „Ви знаєте, з Вашим компатріотом Винниченком, я зірвала. Уявіть собі, в початках війни присилає він мені для перекладу на німецьку мову свій лист до . . . Гітлера. В нім Володимир Кирилович заявляє, що, як єдиний дійсний голова держави, має лише він право діяти в справах України і що як соціаліст згоден співпрацювати з націонал-соціалістом Гітлером!” Це був ще один Винниченківський „вольт-фас” думаю я, слухаючи схвиловану розповідь письменниці.

Очевидно, треба творити легенди і плекати культ героїв, але не вільно ставити на їх п'єдестали і вводити до національного Пантеону людей, що ставали, в тяжку для Батьківщини годину, при боці наших ворогів і ворожої нам доктрини. З таких „героїв темного образу” треба зривати маски і фальшиві авреолі. Треба не замазувати правду, але виявляти її, не адорувати, а п'ятнувати тих „голів держави”, які в трагічну годину, коли національна армія боролася і гинула від тифу у війні проти займанця, зраджували свою Батьківщину, і для задоволення своїх амбіцій чи матеріальних інтересів пере-

НОВИЙ СОЮЗНИК ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ

31 жовтня ц. р. появилася в голландській пресі комунікат такого змісту:

Антибольшевицький Блок народів (АБН) і Stichting „Aktivering Geestelijke Weerbaarheid (A.G.W.)” на конференції в Газі, в днях від 28-30 жовтня ц. р., розглянувши загальну ситуацію в світі, яка витворилася у висліді російського імперіялістичного стремління до панування, як теж поставу вільного світу до національно-визвольних рухів поневолених Москвою народів, прийшли однодушно до наступних висновків, а саме, що:

Створення однозвучного фронту між народами вільного світу і національно-визвольними рухами поневолених Москвою народів є конечно потрібне, бо без цього не можна дати ефективного спротиву унапрямуваному і керованому Кремлем заговором, що має на меті знищити духові вартості і здобутки свободолюбного людства;

джерело стремління до комуністичного володіння над світом впливає з історичного розвитку московського імперіялізму;

антикомуністичний світовий фронт зможе бути лише тоді успішний, коли: а) духові вартості матимуть примат для порядкування людського співжиття, б) розчленування московської імперії і відновлення національно-державної незалежності всіх поневолених народів у їх етнографічних кордонах буде поставлене як головна мета, в) вільний світ дасть моральну підтримку для національно-визвольних рухів усіх народів за залізною заслоною;

є засадничо неправильним поборювати комунізм визнаванням і підтримкою т. зв. націонал-комуністичних режимів;

теперішню політику „контейменту” щодо народів за залізною заслоною необхідно замінити активною політикою визволення;

тому взаємна співпраця поміж АБН і АГВ є конечно як вклад у творення світового антикомуністичного фронту.

На основі вище наведених конклюдій АБН і АГВ вирішили від сьогодні плече об плече боротися проти російського імперіялізму, який виступає під сучасну пору під видом комунізму.

Комунікат підписали 30 жовтня ц. р. за АБН Ярослав Стецько, голова ЦК АБН, і за АГВ Я. Фонтейн, генеральний секретар АГВ.

ходили до ворога і їхали на поклін до Москви. Про це треба знати і цього не слід забувати українській молоді, особливо в пропам'ятні дні 40-ліття нашої революції.

ПРО НОСІВ КУЛЬТУРИ

(Шкіц кольпортера)

Щоб нести культуру в нарід не завжди треба мати великі титули і високі становища на суспільному форумі. Насамперед треба належно оцінювати вагу справи, яку робиш, вірити в її доцільність і розуміти конечність свого обов'язку для успіху цієї справи. Цю думку висловив мені колись кольпортер 2. відділу ООЧСУ в Нью Йорку п. Дмитро Залізняк.

Ідучи вулицями ню йоркського давнтавну — головною осілістю українства метрополії, — ви дуже часто можете зустріти його, незалежно від погоди, чи то в дощ і сніг, чи в спеку. Він завжди в поспіху, дрібним і покvapливим кроком відмірює бльоки Іст Сайду, видирається на четверті, п'ті і шості поверхи, де мешкають українці, обходить бізнесменів, книгарні, відвідує хворих; його бачив у своїй хаті кожен член відділу. Так, треба поспішати, бо є нескінчена низка справ, які конче треба полагодити саме тепер, саме сьогодні... Постає його трохи зігнута під тягарем життєвих негод і вагою переповненої торби, завжди туго набитої книжками, журналами, газетами. Тут і кольпортажа, і пересувна бібліотека для спраглих духової поживи.

Дмитро Залізняк свято й глибоко переконаний у важливості кожної справи, яку робить і якій служить, слово „Україна” виписано в його серці золотими, немеркнучими літерами, він — повний посвяти і завжди готовий до особистих жертв в ім'я справи.

Так, саме віра у важливість і конечність свого, бодай найменшого обов'язку, це — запорука довершення великих і корисних діл. Любити читати самому — це дуже добре, популяризувати добру, корисну книжку, журнал, газету — подвійно добре і, нарешті, якже важливо нести цю книжку до читача, заохочувати його купувати літературу, тримати з ним духовий контакт. До цієї останньої категорії і належить п. Залізняк. Він не тільки охоче поповнює свою власну обширну бібліотеку усіма новими виданнями, провадить бібліотеку відділу, урухомивши її із стану мертвого інвентаря, але не менш охоче налагоджує циркуляцію цих книжок серед очусівської громади і поза відділом і навіть розносить книжки по хатах. Видання ООЧСУ посідають першорядне місце в турботах п. Дмитра Залізняка. На жадній очусівській імпрезі, більшій або меншій, чи то Маніфестація, чи академія, ширші сходини чи лекція Народнього Університету, — ніколи не бракує його кольпортерського стола з дбайливо розкладеними книжками, журналами і сві-



Д. Залізняк

жими газетами. Тут ви знайдете усі видання ООЧСУ з минулих років, гарно оправлені темносині річники „Вісника”, монументальну „Історію Русів”, що нею ООЧСУ справді може пишатися, праці проф. Оглоблина, оригінальні розвідки Е. Маланюка, поширені на базі лекцій УНУ, найновіше видання д-ра Д. Донцова „Підстави нашої політики”, як також нові видання ЛВУ Канади і „Шляху Перемоги”.

За минулий рік п. Залізняк звітував про найповажнішу суму проданої літератури, за останні півроку він продав сотні примірників книжок і „Вісника”. При нагоді зустрічей із читачами, він дбає про поширення передплати „Вісника”, знає стан konta по передплаті кожного члена відділу. Його ж кольпортерське konto — завжди чітке, розчислення за продану літературу ідеально-точно, бо ж ідеться тут про кошти, з яких більша частина іде на видання і публікації.

І як багато важить ця кропітка, муравлина праця для ООЧСУ — говорити зайве. Бо мало написати і видати добру книжку, треба зуміти це видання продати, промостити тій книжці і друкованому слову шлях до українського серця, щоб збудити думку, утверджувати в чужиньцькому світі свою національну правду.

І в тому сенсі чи не найбільшим гріхом деяких наших відділів ООЧСУ є стоси непроданої літератури, яка магазинується, а разом з нею омертвляються і паралізуються кошти ООЧСУ і розмови про „рівень праці” стають порожньою фразеологією. Американсько-український книжковий рівень зовсім не багатий на культурні і корисні видання, та часто й те, що

Юрій Соловій

З ПРИВОДУ ВИСТАВКИ ОБРАЗІВ Л. ГУЦАЛЮКА

В більшості проблеми модерного мистецтва українському мистецтву були невідомі, можна сказати — до недавня. Модернізм, модерне мистецтво — це не є стисло ідеологічний напрямок, а широкий рух, який відповідатиме поняттю наворотства. Програма новаторства модернізму сьогодні вже не так загострена, як це було на початку виникнення руху, хоч вона й далі є актуальною, бо модернізм, як рух, відкрив цілий ряд проблем і нові творчі можливості й критерії, на яких постали перші форми стилю і зарисувались перспективи й напрям духовости сучасної доби. Модерний рух зрештою відомий не лише в мистецтвах, хоч тут, особливо в образотворчому він найконкретніший. І саме в тому важливість і проблематичність малярства Гуцалюка в українському аспекті бачення, насамперед. Він є один з нечисленних, що свідомо порвали з локальними масштабами бачення горизонтів, вириваючись з ситуації, в якій, на жаль, в більшості загрузло наше сучасне мистецтво на еміграції й під доглядом, — „підкуванням” советського програмового соц-реалізму в Україні. Не мається на увазі більшість — загал мистців, бо цей випадок був би нормальний (мистецтво в масі було все пересічне й відстале), аномальне в нас, окресливши простими штрихами, авангардність (!) становища тих ідей, що в багатьох країнах вже є міродайні й на чолі.

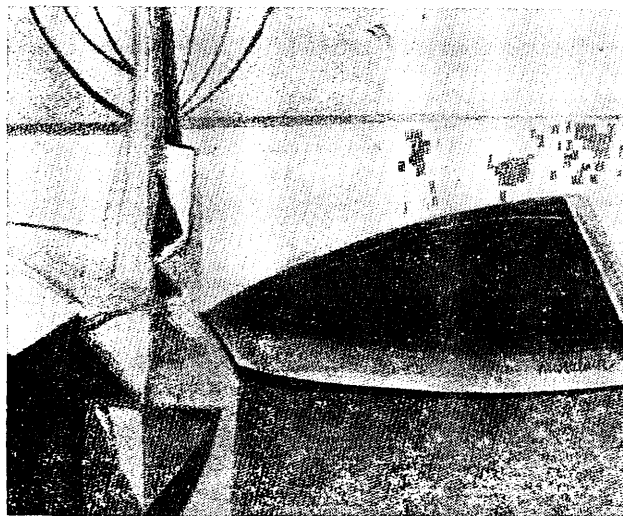
Не докладно обізнаному з проблемами модерного мистецтва, духовий стан українського образотворчого мистецтва в Галичині, між двома світовими війнами (не заторкуймо символічний до кореня знищений перехід бойчукізму), видається задовільним навіть через призму вимог часу з глобальними масштабами. Там однак були помітні лише спроби нав'язання контакту з модерним духовим світом; — програмово був це значний плюс, бо формалістич-

маємо, не уміємо (чи не хочемо!) продати. Тому на тлі цієї досить поширеної інертності і байдужості до долі власних же видань, до популяризації своїх таки ідей і думок, особливо відрадно відзначити кількох справді ідейних кольпортерів — невтомних носіїв культури у буквальному розумінні цього слова, що з них одним є член Управи 2-го відділу ООЧСУ, Дмитро Залізник.

Ім, цим носіям культури, справедливо належить велике признання й подяка від очусівської громади за наполегливу й нелегку, але дуже важливу працю.

В. Ю.

ні досягнення, говорячи про конкретні творчі осяги, споглядаючи назад, невеликі. Це був більше чи менше удалий підготовчий етап. Мистці, що побували в той час на заході, головню в Парижі, де мистецтво перебувало в динамічному процесі розгортання нових ідей,



Л. Гуцалюк. Краєвид з човном. Олія. 1957.

привозили замість конкретних творчих проблем — стилізації, це зовнішнє і поверховне, що без внутрішньої суті є взагалі порожнє й не творче. Висловлюю це, як твердження, а не закид, бо в мистецтві, і взагалі в творчості не стається так, як в казці „столику, накрийся”. Видно, що там для широкого розвинення творчих ідей не було відповідного клімату, а найважливіше — не було досить великих талантів на цьому відтинку. Наші тогочасні „модернізми” були периферійні, не перетравлено еклетично монтовані й дуже ретушовані, коротше кажучи — неповажні.

Архипенко своєю тварчою спадщиною — явище на боці, феномен, що ніяк не вкладається в суцільний образ.

Тільки тут, на еміграції, до модерного мистецтва взялися наші мистці, надаючи йому окресленого характеру і форми руху. Любослав Гуцалюк, якого малярська виставка відбулась в жовтні ц. р. в одній із нью-йоркських галерій (Boissevain Gallery) є отож одним з тих, що стали на цей наш модерний шлях. Пляни, на яких він закладає своє мистецтво на українському образотворчому відтинку нові. Суть Гуцалюкової творчости полягає на творенні мистецької дійсности з подиву й захопленням естетичними й формотворчими властивостями



Л. Гуцалюк. Квіти. 1957.

образотворчих засобів, не виєлімінуючи, але пересуваючи на дуже малозначний плян елемент буття й життя. Це рід малярства близький до беспредметности, бо властиво тут знак рівняння по середині обох крайностей, де зустрічаються й почасти покриваються висліди. Беспредметне малярство поза своєю програмовою беспредметністю є в шуканні зв'язків, а навіть виявляє тугу за конкретним життям. Гуцалюкове малярство, формоване на відчутті конкретности оточення, обходить мовчки його запити. Конкретність його тем (з слідами предметів) умовна: предметні назви беспредметних образів — з другої сторони — абсурдні (деякі образи Бавмайстера, Міро, Вінтеро). Цікавість цього феномену в ірраціональній стимулі, якому мистці свідомо — підсвідомо підпадають, хоч не виключається, що вони мають свої „філософські” умотивовання для таких монтажів. Беспредметники своїми спіритуально-абстрактними аспіраціями, як видно, не вдоволяються. Беспредметність базується при формуванні образу виключно на образотворчих компонентах, на їхній емоційній вартості, при чому кольорові, лінійні й формі не має сенсу надавати філософського змісту, бо вони вітають в понадрозумових категоріях емоції і саме такого типу, якого радше не вбрати б в думання. В беспред-

Анна Франко-Ключко

ОСТАННІЙ З МОГИЛИ

Присвячую пам'яті Героїв України з під Базару.

Анна Франко

Повернувшись до хати пізно вночі, стомлена до краю — цілоденною працею і несамовитою спекою, я не могла ніяк заснути. В кінці заснула, але здається я не спала довго. Ві сні я відчувала немов би невідома рука диткнулась зовсім злегка мого рамени. Цей дотик скорше вплинув на мою підсвідомість, — бо властивого дотику не було.

Я не то що прокинулась, бо очі далі були замкнені, але в півсні немов побачила обличчя людини мало знайомої, яке в моїй свідомості і пам'яті зберігалось по всяк час. Поволі риси яснішали, лице ще молодого чоловіка набирали кольориту. Щоки запалі з неприродньо ярким рум'янцем, високе чоло, волосся темне

метній формі образове мистецтво уподібнюється музичним категоріям, власне категоріям найчистішої емоційности. Беспредметне мистецтво найсильніше тоді переконує, коли воно себе подає природньо, без великих поз філософської й пророчої глибинности та плякатности.

Гуцалюкове малярство не є типово беспредметне, він лише працює почасти методом мистців цього напрямку, бо не затертий предмет в його малярстві своїми фізичними і спіритуальними властивостями його не турбує. Роля предмету в Гуцалюковому малярстві навіть менша, як роля пензля, що формує характер і не рідко у цьому випадку профіль полотна. Для нього найважливіше створити образ повний шарму, з грайливою поверхнею, естетично зіставленими кольорами й площами, не дати образ гарного об'єкту, але створити гарний образ, іншими словами — гарний об'єкт. Це мусіло б бути кредом беспредметного мистецтва. Гуцалюкове малярство, як вже відмічено, з ним перекликається, в характеристиці різниться лише тим, що він явно вибирає собі з оточення, не зтираючи зовсім позначки іншого походження, лінійні, форми і часами схематично кольори (прим. зеленість листка). Його малярство — гарне очевидно, з принципу модерної естетики. Воно є гарне й приймаючи його таким, яким воно хоче бути — досконале. Сьогодні вже не є революційне, тут ледве, чи можна говорити про оригінальність, але й на цьому полі і в цій манері індивідуальности, що мають щось сказати, скажуть...

Для ознайомлення читачів з напрямком в українському мистецтві, поміщено цю статтю — Редакція.

посріблене на скронях, а очі глибоко запалі. Та в тих очах відбивалась ціла душа людини, — перебуті терпіння і великий запит без відповіді. — Чому? Чому якраз йому, молодому повному молодечих сил і надій, — припала така жорстока доля. В його жеврілись маленькі незамітні огники, бажання жити, — поблискували і гасли... Таким я бачила його два, а може й три рази, коли заходила відвідати його в шпиталі для туберкульозних „Ляйнци” у Відні, де мій чоловік працював лікарем. Десь здалека, разом з цим обличчям мученика, приходило до свідомости його прізвище: Іван Стельмашенко. Я його знала і не забула та ніколи про нього не згадувала протягом вісімнадцяти літ, — що пройшли від часу нашої зустрічі і короткого знайомства. Чому нині з за світу прийшла його душевна постать? Чи може, щоб його згадати — його майже безіменного героя: останнього з могили.

Іван Стельмашенко, інженер і сотник Української Армії, під час большевицької навали в боях з непосильним ворогом був захоплений дикунською ордою зі сходу в полон. Не сам він, було їх багато, сотки молодих повних завзяття і відваги одушевлених великою ідеєю воюючих.

Попали в руки ворога, катовано їх і мучено, бо дика згряя не знала загально людських принципів, — безборонного не катувати, — ані не uznавала прийнятих культурними народами законів війни, які давали охорону воєвкові, що попав зі зброєю в руках, в руки ворога.

Без суду, без закону, тільки за те, що стали в обороні плюндрованої і знасильованої Батьківщини, гнали його, а з ним таких, як він всіх 359 героїв на розстріл сірого похмурого листопадового ранку Божого 1921 року під Базаром. Холодний, морозний вітер рвав шинелі зі змученого тіла, пронизував до кісток, морозив серце і душу. Від болю і зневаги поблідли молодечі лица, а ясні, повні запалу, очі потускли і дивились безнадійно в простір. Полонені несли з собою лопати, якими мали викопати самі собі могилу. Що передумали, що пережили вони в ці години маршу на Голгофу? Дорога була не близька: поза місто, поза ліс — на відлюдне поле.

Ще десь в самій глибині серця жевріла маленька іскорка надії, може наздожене їх відсіч — звільнять їх. Але, що довше ішли і що ближче підходили до цілі, ця іскорка маліла й маліла. В одного щеміло серце за страченим молодим життям, інший заллятимися сльозами очима бачив вірну молоду дружину — а ще інший спаленими устами шептав: „мамо-мамо”...

Гаркнув озвірілий наказ, — прийшли до цілі. Дикі лица, зловіщі очі, в них недобачиш нічого людського, а островерхі шапки з кровавими

п'ятикутними зірками свідчили докладно, чії вони слуги і на чий наказ розстрілюють безборонних героїв.

Вишикувано їх в довгу лінію на 359 людей і велено копати яму.

Тяжко давалась мерзла земля, щеміли долоні, виховзались з безсилюх рук лопати, а вартові що хвилі лайками підганяли, щоб скоріш скінчити. Відкинули лопати, ще раз поглянули на сіре змарне небо на пуге поле. Якийсь момент закам'янілі лицарі стояли над ямою проти озброєних синів сатани. А коли кулемети затахкотіли, косячи людей над могилою, з грудей їхніх вирвалося: „за Україну” і понеслося по широкім замерзлім полю: „за Україну”...

Мов колоски на полю під косою, падали поранені люди, один падав прямо в могилу, другий почерез товариша, один за другим аж до кінця.

Не багато старались кати, — кого присипали землею, кого ні. З поспіхом відходили убивці, доконавши свого діла.

**

Тієї ж ночі, з поза лісу до ями-домовини прибули мовчазні постаті, десь блиснув притемнений вогник, немов нічне світельце.

Закутані платками, спотикаючись по корчах, прийшли вони з сіл, довідавшись від сторожі куди вороги гнали бранців.

Ішли мовчки з розпукою в серцях, жінки, матері, дівчата. Ішли шукати своїх. Наблизились, з глухим зойком припадали до закостенілих тіл, заглядали в обличчя, пізнавали. Кликali пестливими іменами в надії, що почує, що хоч стогоном відізветься. Глуха мовчанка була їм в одвіт...

Поміж ними невелика молода жінка з ще майже дитячим обличчям. Нахилилась над мертвими, шукає: „Івасю, Івасю” — раз за разом кликали скривлені від болю уста. Нараз зойкнула — знайшла, припала до посинілого обличчя, обливає його гіркими сльозами і кличе: „Івасю, Івасю”... Дрібними пальцями стала відгрібати мерзлу глину, відтягнули вже задубіле тіло сусіда, що впав почерез нього, вигребли з поміж глини і з поміж мертвих.

Поклали на шинелю, прикрили і понесли в село. Поруч ішла жінка, розтирала замерзлі руки, вдихала гарячий віддих в заціплені уста.

Принесли до теплої хати, перев'язали рани перестріленої ноги і грудей, відтирали замерзле тіло, поїли гарячими напитками. День і ніч доглядала його вірна дружина, не відходячи від постелі, слідкувала за кожним порухом, за кожним віддихом. Тяжко приходив до себе, до свідомости, до життя.

Проходили тижні, місяці поволі, заживали рани, поволі проходило запалення легенів. Добрі господарі і сусіди помагали чим могли, приносили найліпшу їжу, а стежі пильно слідували, щоб ворог не дізнався. Життя перемогло. Змінили прізвище і селами, лісами, ховаючись у добрих людей, не раз в stodолі під сіном, виминаючи ворожі патрулі, зближались до польського кордону. Темної дощової ночі перейшли кордон Польщі, попали в табір.

Не солодке життя в таборі, а ще й такому, що в грудях носив ледви загоєну рану від кулеметного пострілу.

Дружина працювала тяжко, щоб здобути зайвий кусок страви, щось видатнішого, поживнішого, бо на тяжку рану в легенях кинулась туберкульоза.

**

В 1939 році, після революції в Підкарпатській Україні, ми втратили все, що набули тяжкою працею протягом 20 років життя на Карпатській Україні і вкінці опинились в таборі для утікачів у Відні в 20 дільниці, що до того був табором для полонених. В тому таборі я познайомилась з молодого блондинкою, дружиною сотника Стельмашенка. Вона розказала мені короткими уриваними реченнями їх судьбу і те, як вони дісталися до Відня.

З першим наступом німців до Польщі, а разом до Галичини, вони рішили прямувати як мога дальше від страшного ворога. Впросились до ешалюну, що вивозив утікачів і переселенців до Німеччини. Спершу привезли їх до Львова, а тому, що це переважно були військові, погнали їх в тюрму. Тупа бездушна німецька варта підганяла до входу. Один з них, побачивши високу постать Стельмашенка, що спирався на плечі молодої жінки, штовхнув його в спину кольбою рушницю в тільки що загоєну рану. Іван знепритомнів. Схватили його непритомного на руки. Жінка побивалась над ним, просила, благала сторожу, щоб перевели до лікарні. І таки вблагала. Знов лічення, знов місяці розпуки і боротьби між життям і смертю. А як настало сяке таке поліпшення, переїхала з ним до Відня. Він в шпиталі, а вона в таборі.

Нам не довелося довго пробути в таборі. Чоловік перейшов на працю в шпиталі Ляйнци в туберкульознім відділі, а мені вдалось знайти мешкання в центрі міста. Я взяла до себе п-ні Лесю Стельмашенко, щоб хоч цим їй допомогти. Чоловік зараз же почав робити старання, щоб перевести сотника до його шпиталю, до його відділу — це йому вдалось. Одного дня перевезено недужого з центру міста, до спеціально, в наймодерніший спосіб урядженого шпиталю для Т. Б. Свіже повітря, сонце, добра пожива і сталий догляд лікарський робили своє.

Сотник приходив до сил, став поправлятися, відживати.

Його дружина також повеселіла, хоча тверда безраднісна риса коло уст не зникла, а часом безнадійний погляд говорив, як мало вірить в тимчасове поліпшення, в рятунок. Та при ложу хворого радісна, весела усмішка красива її личко, мала все готову потіху, розраду, веселе щось оповісти — для Івася.

В такий то час зайшла я відвідати його, але, побачивши його стан, зрозуміла, що найбільш потрібний і наймиліший відвідувач для нього, це його Леся.

Мій чоловік приходив до дому рідко. Часом проходили тижні, поки ми його дочекалися. Своєю працею він скоро визначився, як найліпший лікар в відділі, але й попри це виробив собі безапеляційне право догляду над своїми пацієнтами. Найбільш близькі його серцеві були сотник Стельмашенко і Зірка Вязовська, молода 19 літня красуня п'яністка і надійна композиторка, родом з Буковини. Між пацієнтами були військово полонені, серби з Югославії, що властиво належали до військового шпиталю і багато інших переважно українці, і чоловік стався помагати їм по змозі якнайліпше.

Хоч працював тяжко, не раз тримав денну і нічну службу тижнями, але вважав своїм обов'язком все зробити для врятування тих, що довірили йому своє життя.

Прийшли слотливі осінні дні, з частими дощами і мряками, що вже з ранку окутували мов пеленою будинки шпиталю. Стан здоров'я його пацієнтів згіршився помітно. Страта на вазі, тяжкий кашель, а в кінці кровотечі з легень, а коли, нарешті, вийшло сонце зза хмар і надійшла весна, стан згіршився ще більше.

Др. Ключко постарався щоби його пацієнтів сотника і Зірку вивезли до санаторії, недалеко Відня на льодовій горі Ракеу.

З того часу, кілька місяців побуту в санаторії, поворот до шпиталю, то знов до санаторії, знов до шпиталю, — маленьке поліпшення, що в серці нещасної дружини і матері Зірки вливали трохи надії, то знов згіршення, дні повні розпуки і страждання. В час побуту сотника в санаторії, його дружина перейшла жити в маленьке село під горою, щоб мати змогу кожного день прийти до хворого, якого вона цілим своїм бажанням, силою своєї волі, і гарячими молитвами на одинці — хотіла вирвати від смерті, утримати при життю.

На льодовій горі закінчив своє страждальне життя Іван Стельмашенко, сотник Армії України. — Ніжні, тонкі пальці закрили його очі, що в своєму житті бачили стільки страхіття, — Змученим хитким кроком проводила домовину на вічний спочинок. Вже не плакала, — сліз не стало. Через чорну заслону, що спала на її

Приймаючи співучасть у плянуванні й творенні одного із таких Народніх Університетів, що постав у Дітроїті, як один з чергових у мережі УНУ, організованих ООЧСУ і СУМА, — з дозою виправданого оптимізму приходиться ствердити добрі наміри Організації Визвольного Фронту в Америці й мати віру у живучість тої частини нашої громади на чужині, яка зосереджується саме у цьому фронті.

УНУ, плекаючи національно культурну атмосферу, стануть осередком дошколювання якісних пропагаторів нашої визвольної справи на чужині. І ці осередки відкривають широко свої ворота для всіх людей доброї волі, які хочуть служити Україні, не дивлячись на політичні, або релігійні зрізничування нашої громади, як в зайвий раз наголошувано і при відкритті УНУ в Дітроїті. Коли б оті „аполітичні“ і „апартиїні“, які в своїх партійних геттах те і роблять, що придумують все нову „велику політику“, яка має на меті поборювати живе діло, — і знову не закричали ці, з кожного боку, корисні наміри „бандерівською затією“ і не намагались відмовляти від участі тих, що хочуть користати з цієї доброї ніціятиви, особливо ж, молодь.

Дітройтський УНУ, як, мабуть, і всі досі створені, основу в тематиці поклав українознавство. Можливо, що це викликає у деякого гримасу знудження, але така постановка таки цілком виправдується. Українські Народні Університети на чужині призначені насамперед для молодого покоління. Наша молодь нашого часу це ті, що про Україну мають не виразне поняття, бож виїхала з неї дітьми-підлітками. Ані таборів умовини в Європі, ані теперішня ситуація, в якій знайшлася наша еміграція в цілому світі не є сприятливими для того, щоб нове покоління, яке має великі завдання: перебрати керму суспільно-громадського і політичного українського життя на чужині, — змогло і дійсно проводити тим життям. Образ України в душах і умах тієї молоді мусить бути ясний. Та й старша громада, згл. та активна її частина, яка втримує українське життя поза межами України і несе її добре ім'я, не так то вже добре пам'ятає те все з рідної культури, чим вона мусіла б запліднювати громаду, яка в наслідок багатьох, специфічних для емігрантщини причин, ледачіє.

І щоб бути готовим нести нефальшовану правду України в чужому світі, треба насамперед мати вже устійнені й спрецизовані погляди на такі, чи такі проблеми з рідної історії, літератури, мистецтва, культури і політики. Один приклад. Польська історіографія вмовляє в себе, в нас, в цілий світ, наче б „ворохобник“ Хмельницький організував криваві розправи з

поляками, бо якийсь там шляхтич схопив його жінку й пограбив майно.

Українська не багато відбігає, додаючи, що стихія приневолила Гетьмана проголосити себе володарем, хоч ніколи ще в світі ті, що везлися на хвості стихії, не ставали дійсними володарями. А знаємо, що Хмельницький був добрим володарем, усмирюючи стихію і то, яку ще, — нашу рідну!

Чи такі володарі підносять „бунт“ за вкрадену жінку, або пограбоване майно, а чи вони у зав'язку мали більшу ідею: захистити перед грабіжжю цілий нарід, будуючи для нього власну державу — ось і завдання отого українознавства в УНУ. І таких проблем знайдемо в історії, літературі, політиці і т. д. таки багато. Їх треба розробляти.

Разом з тим дітройтчани заповіли й приготувались до того, щоб розрабляти і неукраїнську тематику, як: світові події, історія і економіка Америки і т. п., або загальна тематика, як соціологія і інше.

Інавгураційною лекцією в новоствореному УНУ в Дітроїті була доповідь проф. д-ра М. Дольницького на тему: „Великий Гетьман України — в тристатітті смерті Богдана Хмельницького“.

Дякуючи збігові обставин, виступив того вечора гість з Франції, о. д-д В. Сидорів з розповіддю про життя українців у Франції. Невелика, але дібрана громада, яка зібралась на відкритті Українського Народнього Університету в Дітроїті передала від себе скромний даток для побудування у Франції каплиці, а, може, і церкви, пам'ятаючи, що найміцнішою остоею перед денацинналацією була все і буде в майбутньому наша церква.

Відаючи місце громаді, треба сказати, що та її частина, яка все і всюди включається в роботу, і на цей раз підтримала новий почин в роботі Організації Визвольного Фронту. Та ця частина нашої громади — це у переважаючій більшості старші, яким вже не грозить чужа вулиця, яка всосує в себе нашу молодь. Ця частина української громади, що несе на своїх плечах увесь тягар суспільно-громадської роботи на чужині, в силу природніх обставин збирається вже передати цей тягар молодшим.

Майже, цілковита відсутність молодих, для яких насамперед те діло зачато, щоб їх належно підховувати до тих нелегких завдань — це, чи не найбільший манкамент усіх наших добрих починів, отже і УНУ.

Всіх кольпортерів і передплатників просимо ліквідувати заборгованість за журнал.

Управи Відділів! Організуйте передплату „Вісника“, вирівняйте свої залежності.

Федір Одрач

НЕПЕРЕСІЧНА ПОЯВА НА КНИЖКОВОМУ РИНКУ

Микола Понеділок: „Вітаміни”. Книжка на триста двадцять сторінок, видання Юліана Середяка, рік 1957-ий, Буенос Айрес, Аргентина.

З приємністю треба відмітити, що кожне видання пана Середяка, це справді естетична поява на читацькому, що так скажемо, еміграційному форумі. Збірка сатир і гуморесок Понеділка під загальним заголовком „Вітаміни” перш за все відзначається отим естетизмом. Цілком гарне оформлення обкладинки Бориса Крюкова наче б підкреслює естетичну цілість книжки.

Микола Понеділок уже від років відомий українському читачеві і тому беручи до рук його „Вітаміни”, упередження, звичайно, не закрадаються в душу як до менш відомих авторів. Мініатюрний жанр у нашій літературі дуже вбогий, зокрема ж коли йдеться про мініатюри сатиричного змісту. Тому то поява „Вітамін” наче б заповнює одну з прогалів у нашій літературі.

Понеділкову книжку читається легко, мова автора барвиста і літературно вироблена. Сюжетність оповідань різнобарвна, хоч і в деяких місцях відчувається надуманість, чи пак легкий шарж. Літературний талант автора незаперечний, зокрема ж проявляється він у діалогах. Як відомо, в літературному творі діалог, це наче б суть життя персонажів. Далеко легше письменникові дати мистецький опис як живий діалог. Ось малесенький зразок діалогу з оповідання „Ювілей”:

— Що я чую? У вас якась деформація... Закатарений голос... Як ваше здоров'я?

— Майже добре, Павль. Голос трішки пустує, не так вібрує, як мені хочеться.

— То від хвилювання... Пополощіть кока-колею. Кока-коля полірує голос, особливо жіночий.

І те „полощіть кока-колею” створює веселість, сказав би комічність у читача. Як і в кожній збірці оповідань, так і у „Вітамінах” знаходяться дуже добрі речі, добрі, і третьорядні. Такі відчувається, що автор писав різні свої оповідання в різних хатніх обставинах і під різним надхненням. Ті твори, що були писані уважливо, не наспіх, є найкращі і ті твори, що були нашвидку писані, чи під пересічним надхненням вийшли слабше. Мені особисто найкраще сподобалося оповідання „Пан Телефон”. Це чудове підхоплення „типа-хвалька” в любовних справах яких чимало є в кожному народі, а зокрема між нами на еміграції. Сюжет прекрасний, прекомічні обставини і блискуча сатирична розв'язка. До кращих оповідань слід зараху-

вати і „Наукова дискусія”, „Прокляті сусіди”, „Жертводавці”, „Хамелеон”, який мені чомусь нагадає Чеховського „Хамелеона”, хоч і з іншою тематикою та стилем наших історичних дум.

На мою думку слабше вдалися сатири на советську дійсність. Оповідання „Американський шпигун” занадто надумане і не переконує читача. Можливо, що автор керувався думкою розсмішити читача, але це дуже ризиковний засіб для письменника. Голова колгоспу показався занадто наївним, вістки про шпигуна до преси не переконливі, баба Анісія Боголюб виїшла плоско і не цікаво. А розв'язка події — „шпигун” це був кінь, що погриз бабину капусту. На щастя таких оповідань мало у „Вітамінах”.

Щоб не образити автора дозволю собі зобразити свої суб'єктивні зауваги, які прийшлося мені підкреслити в багатьох оповіданнях „Вітамінів”. На мою думку цілком недоречним, а то й від'ємним для сатирика користатися естрадними висловами з метою розсмішити читача. Ті вислови, це своєрідні гіперболи, чи просто словесні перебільшення, які може й добрі для актора на сцені, але в творі вони цілком не потрібні. Відомо, актор може чарувати зі сцени публіку якимись пікантними словечками; на те ж він актор, щоб ці словечка передати комічно і глядач буде скорше сміятися з голосу актора, з його міміки лица, з його жестів. Інакше є справа з писаним словом. Читач приготований сприйняти дію персонажів само дійство сатири, засугеруватись ним і сміятись. Але це буде сміх з вчинків дієвих осіб, сміх з комічних обставин, що виринуть з дійства твору. Важче, а то й неможливо засугерувати читача естрадними славами, розрахованими як самоціль — розсмішити. Дозволю собі зацитувати три моменти тільки з одного оповідання „Послуга”. На жаль, подібних естрадних засобів багато в оповіданнях „Вітамінів”. Ось:

„... в неї в вухах гоїдаються не то **циліндри**, не то **Ейфельова вежа**.”

„А вона зором під **кутом тридцять ступенів** окинула (?) мене”.

„І кого ти думав у нього одягнути, хіба що **статую Свободи**”.

Ці і їм подібні вислови понижують мистецький рівень деяких оповідань „Вітамінів”. А шкода, бо автор талановитий і міг би легко уникнути словесного шаржу і дати соковиту сатиричну мережу оповідань. Ще раз хочеться наголосити: М. Понеділок прскрасно володіє

західні потуги в їхній політиці пішли по лінії НТС і здекларували це перед цілим світом.

З огляду на вищесказане Спілка Українських Журналістів уважає вказаним перестерегти міжнародні чинники і світову громадську опінію перед НТС, його позиціями і його підозрілими методами. Спілка стверджує, що українські політичні емігранти, як також громадяни українського походження різних держав у вільному світі (яких нараховується понад два мільйони) ставляться до НТС різко негативно. Для відповідальних українських політиків НТС не є і не може бути партнером, про що свідчить, між іншим, Деклярація Наради українських угруповань з жовтня 1957 р.

Ми глибоко переконані, що всяка протибольшевицька акція, щоб бути успішною, мусить стояти в згоді з аспіраціями поневолених народів ССРСР. Вже тому вона не може спиратись на такі організації, як НТС та ставати на позиції московського імперіялізму, що їх пропагує НТС. Цю українську точку погляду поділяють відповідальні чинники всіх немосковських народів за залізною заслоною. Та і московський нарід, який освоївся вже з існуванням чотирнадцяти немосковських республік у межах ССРСР, не буде піддержувати НТС проти народів, які боролись збройно і далі борються за своє національне і державне існування.

Мюнхен, жовтень 1957

За Спілку Українських журналістів:

інж. Дмитро Андрієвський, голова Управи
Слава Стецько, містоголова
Михайло В. Борис, секретар
Павло Котович, член Управи
Андрій Ромашко, член Управи.

На будинок Визвольного Фронту в Нью Йорку склали:

\$ 300.00 — Володимир Повзанюк.

\$ 200.00: Перший відділ ООЧСУ Ньюарк, Кузик М., Магаль Василь підніс від \$ 100.00 на 200.00.

\$ 100.00: Вовчук Григор, Винник Іван, Гуль П., Качалуба Теодор, Костик Володимир, Стеців Микола, Дусанівський Ярослав, Гранківський М., Вітенюк Степан, Несторук Е., Спортон Т., Огар І., Бойко І., Пиль К., Зацухний Микола, Богдан Кармелюк, Микола Грицьков'ян.

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД

22. Відділ ООЧСУ в Бофало — з Маніфестації — 100 дол.

Осередок СУМА в Трентоні — 10 дол.

Від окремих осіб: Д. Федорак, Трентон, — 2.25 дол. По 1 дол.: П. Стахів, Перт Амбой, Д. Хабін, Міннеаполіс, Н. Яворська, Нью Йорк.

Картерет: 3 дол. — О. Глушик.

По 2 дол.: В. Хомут, М. Хомут.

По 1 дол.: Р. Тереребецька, В. Дитиняк, Т. Дреботій, В. Рубас, С. Ткачик, П. Брус, Я. Турко, В. Янів, І. Логуш, І. Середоза, М. Синишин, І. Раченський, М. Юшак, М. Кухта, В. Матлага, Д. Синюк, С. Петрак, М. Гидзік, І. Петришин, М. Гидзік, П. Брикайло, І. Глушик, І. Саночкий, С. Конів, А. Гіряк, М. Шманько, Др. Сайкевич, М. Подубинський.

Детройт: по 3 дол.: С. Борсук, І. Ровенчук.

По 2 дол.: П. Ільницький, М. Федішин, Е. Когут, Др. Цоп.

По 1 дол.: І. Вардинець, В. Лехняк, Н. Грабовецький, Д. Перцюкович, М. Іваницький, М. Кавюк, Б. Перфецький, С. Марилів, Д. Марців, К. Кочмар, М. Кінаш, З. Брездень, С. Скипакевич, Р. Дацко, Б. Крук, Т. Паламарчук, І. Лотоцький, М. Сявков, В. Кучер, Н. Надибський, М. Іванчук, Я. Ярослав, В. Гук, В. Лизогуб.

По 0.50 дол.: Т. Карозга, О. Пісоренко, Д. Федірко, М. Савкуліч, М. Прошук, М. Мурдза.

Байон: 5 дол. — Укр. Громада Байону.

По 1 дол.: І. Свищук, М. Пилипчій, М. Дворський, В. Сірій, М. Лукас, Г. Гожук, Д. Бойчук, С. Думський, Е. Равриш, Л. Федак, В. Вінтонів — 0.50 дол.

ПОЖЕРТВИ НА „ПИСАНКУ” ООЧСУ 1957

Філадельфія:

1.50 дол.: — Е. Боднар.

По 1 дол.: О. Баглій, Р. Дяків, І. Шнюк, М. Івасів, І. Масинко, Іван, І. Штаба, Л. Нестирович, Ю. Нагірняк, М. Пилипюк, І. Юренс, П. Кобрин, Т. Дубчак, Д. Зазуляк, Д. Грамяк, В. Дудка, А. Долюк, М. Майчук, О. Барилка, П. Леськів, І. Лобів, Галаса, В. Тисак, Л. Застовський, О. Смочило, О. Телюх, Т. Халуц, М. Остап'як, П. Ісаїв, Е. Совірка, В. Протика, Т. Пенкальський, В. Бох, М. Петрів, М. Прончак, В. Теленько, Н. Сум, М. Диміцький, І. Гасин, М. Дзівак, О. Голінатий, Л. Кушнір, І. Палько, С. Ціцинський, М. Ковалюк, І. Козоріс, В. Адосій, В. Кольба, М. Гаврилук, М. Чорномудяк, Т. Дацюк, Р. Беднарський, Б. Паздрій, С. Буката, І. Скіра, І. Бончарович, Сімків, В. Ходак, М. Савка, Данилевич, Ю. Цегельський, П. Матковський, В. Напко, М. Олійник, С. Ковалишин, Ю. Лесюк, К. Дмитрук, А. Кушнір, В. Кушнір, П. Ткач, В. Грижак, В. Каськів, М. Пасіка, Н. Н., М. Джичко, М. Дрокус, І. Іванів, М. Гаврилук, І. Савич, П. Альбін, Чарльз, М. Осташ, М. Галамай, Б. Казанівський, Р. Стеблій, Нечіткій, О. Селезінка, В. Осідач, С. Вишневський, М. Куріяк, Б. Пулик, Вановський, Римарчук, Шагала, Цюпак, Ярема, Стахнів, Р. Т., Кіналь, П. Баран, Винницький, М. Бачара, Д. Федорійчук, В. Стадник, М. Земба, В. Дзяшківський, Шикерик, І. Крих, О. Дорош, С. Білик, М. Ярема, І. Шуляк, В. Гудима, П. Завадович, Е. Шкільняк, Е. Труш.